

Nyelvi, irodalmi
és kommunikációs nevelés

Feladat- gyűjtemény

3. osztály

Nemzeti Tankönyvkiadó

Nyelvi, irodalmi és kommunikációs nevelés

FELADATGYŰJTEMÉNY

3. osztály

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

© Zsolnai József, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., 2006

A könyv megfelel az Oktatási Minisztérium kerettantervének

ALKOTÓSZERKESZTŐ:
ZSOLNAI JÓZSEF

ÍRTÁK:

CSÍK ENDRE
CSIZMAZIA SÁNDOR
CSIZMAZIA SÁNDORNÉ
FARKAS JULIANNA
HEFFNER ANNA

KISS ÉVA
MÁTÉ MAGDOLNA
SÁRDI EDIT
SZABÓ ESZTER
ZSOLNAI JÓZSEFNÉ

BÍRÁLTÁK:

BALOGHNÉ DR. ZSOLDOS JULIANNA
DR. NAGY J. JÓZSEF
DR. SZILÁGYI IMRÉNÉ

ÁTDOLGOZTÁK:

CSIZMAZIA SÁNDOR
MÁTÉ MAGDOLNA
KISS ÉVA

SÁRDI EDIT
ZSOLNAI JÓZSEFNÉ

AZ ÁTDOLGOZOTT KIADÁST SZERKESZTETTE:
BOLDIZSÁRNÉ KOVÁCS GIZELLA

Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt.

www.ntk.hu

Vevőszolgálat: info@ntk.hu

Telefon: 06 1 460 1875

A kiadásért felel: Jókai István vezérigazgató

Raktári szám: 83163/CD

Műszaki igazgató: Babicsné Vasvári Etelka

Terjedelem: 16,23 Mb

1. kiadás, 2006

**Olvasás,
szöveg-
feldolgozás,
önművelés**

Az olvasás tempójának és pontosságának fokozása írásvetítővel felvillantott szavak olvasatásával

A gyors szemmozgás gyakoroltatása

1. Látószögnövelő gyakorlatok, nyomdatechnikailag hibás szavak olvasása

Megjegyzés:

Az alábbi szópiramisok (szószerkezet-piramisok) a látószög növelésére és a nyomdahibás szavak felismerésének gyakorlására egyaránt alkalmasak. Ha az utóbbi tevékenység gyakorlására használja fel a nevelő, akkor a szósornak az alsó vagy a felső részét takarással célszerű kivetíteni az írásvetítőn.

a) Olvassátok el a felvillantott szót (szószerkezetet)!

aa)	vő	ab)	eb
	ok		ír
	orom		róka
	nesz		szél
	neveti		kobalt
	kisdéd		jámbor
	bajvívás		völgyhíd
	téblábol		pázsitos
	számottevő		töredezett
	kőlábazatú		faháncsból
ac)	tar	ad)	odú
	orv		hab
	harc		kusza
	igája		moraj

háborog
tékozló
látványos
vadáspar
ügynevezett
gyalulatlan
hajtóvadászat
oszlopcsarnok

zsámoly
szökell
körülülve
tusakodik
szépítette
serpenyőben
törmelékréteg
kaszárnyszerű

ae) dús erőt
trónt ülve
bús csapat
halk moraj
lándzsát tör
komor tartás
kicsorbult éle
haragját nyeli
ujjrésnyi nyílás
hozzátákolva áll
érdemüket öregbíti
lehullott fölőslig
jeladásra készítettük
hajnalig virrasztott

af) ő állít
új utas
jó sorsot
ezer redő
törött lant
robogva jár
riadva hátrál
zengve táncol
sziklába vésték
zsúfolásig telt
titkokat rejteget
fából összetákolta
hátrafelé eliszkolt
szeszélyes viharban

ag) éj
ár
rajt
ölyv
arrább
mamusz
búskomor
kármentő
sompolygok
pozdorjává
önnönmagában
összefogózza

ah) ad
jó
koma
árny
retesz
korhol
hunyorog
darabont
élhetetlen
messzenéző
fölszedetlen
vályoghajlák

ai) póz
irt
búvik
látva
csekély
együgyű
ringatóbb
rezgésben
meglakolnak
vízgyöngyök
szétszóródtak
múlhatatlanul

ak) sort áll
aszú ette
kopár tető
sokat rejt
csuhába bújt
viadalra kel
roppant erejét
gyutacsot tart
rekkenő hőségben
hangosan csörtet
hadsereget toboroz
hamar visszahőkölt
vezérrel találkoztam
százszor visszaszáll

am) fém
agg
gúnya
kéreg
zsámoly
fertály
homályban
magasztal
bokrosodjon

aj) dús
hód
zokog
tompá
kárálva
gondola
nyoszolya
borostyán
rejtőzhess
szálldosnék
széjjelroppan
hasonlíthatna

al) ott van
ide lép
új harcos
köd verte
lágyszívű
arra tévedt
lecsüngő ágat
fitymálva néz
meredeken zúdul
álomból ocsúdik
palástolja hibáit
szikkadt kenyéren
akaratlanul rontott
mélyedésbe húzódott

an) bárd
bitó
anyóka
béklyó
nélkülem
vívódnak
fölkelőben
csúcsívest
cselszövőket

mezítelenül
testvéreimnek
kín szenvedése

mélyedéseibe
legboldogabbak
meghallgattunk

b) Olvassátok el a felvillantott szót! Betűt cseréltünk fel benne.
Fejtsétek meg a szó értelmét!

ba) nof
 lse
 fgüe
 bölös
 csillgo
 obistos
 höpmölyög
 megnigott
 virradtakor
 holdvliágos
 megforrsóítja
 érbesztgettem

bb) veől
 áhrs
 rpeedt
 hírénv
 siknogat
 bóibskol
 csitítanka
 csinnardatta
 kicsúflota
 előözlötték
 megmgyaarázzuk
 megrezznetette

c) Olvassátok el a felvillantott szót! Egy betűt elhagytunk belőle.
Fejtsétek meg a szó értelmét!

ca) on
 eő
 ompa
 pártl
 kütszó
 zsbong
 badukolt
 szenerreg
 csaasorban
 megmrettük
 büszkéledett
 megcirgattam

cb) fata
 hac
 keget
 trony
 végelen
 kalipál
 szlmatető
 oljmécses
 venégséggel
 kitapgattuk
 fogcsikogatva
 legszeliebben

Megjegyzés:

Egy alkalommal egy „piramist” célszerű elolvasatni. A feladatokban szereplő szavak (szószerkezetek) soronként vetítendőek. Az egy villanással befogott szómennyiség megértésének ellenőrzését javasoljuk a vetítés után szóban kérni vagy azonnal leírni. A (b–c) jelű gyakorlatok a nyomdatechnikailag hibás szavak olvasása tevékenységét fedik le.

A (b–c) jelű szópiramisok megoldása:

ba) fon les füge öblös csillog obsitos hömpölyög
megingett virradatkor holdvilágos
megforrosítja ébresztgettem

bb) velő hárs repedt hírnév sikongat
bóbiskol csitítanak kicsúfolta
csinnadratta előzőnlőtték megmagyarázzuk
megrezzentette

ca) font (ont) erő (eső) tompa (pompa)
pártol kürtszó zsibong bandukolt
szendereg csatasorban megmérettük
büszkélkedett megcirógattam

cb) fajta (falta) harc kerget torony
végtelen kalimpál szalmatető olajmécse
vendégséggel kitapogattuk fogcsikorgatva
legszelídebben

2. Jel- és szókeresés

a) Egy-egy betűvel bővültek a szavak. Melyekkel? Írjátok le!
(Mondjátok!)

aa) üt	– üt	ab) egy	– hegy
apa	– kapa	alak	– salak
kies	– kiles	érem	– érdem
töret	– törtet	okoz	– okhoz

ac) ép	– kép	ad) ege	– rege
telek	– telkek	hajlat	– hajlat
hány	– hiány	tejes	– teljes
nyoma	– nyomda	soroz	– szoroz
sorozat	– soroztat	fogalom	– fogalom
ae) rigó	– ringó	af) csuta	– csutka
bánat	– bántat	ont	– pont
koca	– kocka	fogat	– forgat
siket	– sikert	ásít	– fásít
szenet	– szentet	kapcsolt	– kapcsolat
ag) tor	– torz	ah) sora	– sorsa
port	– sport	vét	– vért
neme	– nemes	rése	– része
tehetetlen	– telhetetlen	mezítlen	– mezítelen
mente	– mentse	mérettünk	– miérettünk
ai) havas	– hamvas	aj) apó	– apró
rés	– rész	bort	– borít
bot	– bolt	árok	– ártok
bog	– bong	homok	– homlok
szöget	– szöglet	kapuk	– kaptuk
ak) köve	– kötve		
nyele	– nyelve		
szelő	– szeplő		
garat	– garast		
fogat	– fogast		

b) Hányszor olvashatjátok a kiemelt szót (szavakat) a szóhalmazban?

ba) abrak	abrak	ablak	ábrák	kobak	
	adat	abrak	abrak	adlak	
bb) kitér	kifér	vizét	kitér	kiér	hírét
	kísér	vitéz	kitér	kilép	kitér
	hírét	kitér	kísér	kifér	vitéz

bc) salakot	szalagot barackot salakot	salakot maszatos vacakot	kacatot salakot salakot	
bd) hódít	tódít	lódít	ródlít	hódít
bódít	bódít hódít	módit bódít	hódít fordít	sandít hódít
be) szurtos	szurdok	puttony	zsúr	
szurdok	szúrtok zsurló szurtos	szurdok szurdok szúrós	butykos súrol szurtos	
bf) drukkol	bukdos	dugdós		
bukdos	drukkol bukdos dukál	bukós rukkol drukoll	drukkol bukás drukoll	bukdos drukkol

c) Melyik szó ismétlődik? Hányszor?

ca) hőkölt hüppög ingat cuppog
iga ringat döngött hőkölt
ingat dünnög hőkölt igát

cb) legenda rekeszt kereszt végzett
tegez legenda végzet gerenda
végzett reverenda legenda végez

cc) idéz kilép idéz kedves
igen égen igéz kévéz kevés
igéz idéz kinéz igék igéz

cd) túlzó túloz túzok túlzók túlsó
túloz túros túrás túloz túzok
túszok túlzás túlról fúros fúrás

ce) kelet kellett kellet telet
tellett telét felet felel
kellett felét lelet terít
térit teret kellett térit

cf) lába láda bálba bála
bárka bálna málha málna
bála pápa pópa málha
nátha hátha bála málna

cg) kerevet keverget kebelez keretez
kenyerez tenyered heveder kebelez
kereset kerestet kereket bereked
keresetet bereken kebelez kerestet

d) Melyik szótag ismétlődik? Hányszor?

da) poszka pocak posta pingpong
apród poroszkál porta potom

db) pandúr fakad tapad
padló napos parittyá
takar apad farka

dc) kandúr akad kanóc
makacs kancsó kandalló
iram riad kanca

dd) lakoma illan villany
lankad alom langyos
barlang barangol landol

e) Keressétek meg a szavak közös betűpárjait!

ea) török törött körök dörög
pörög hörög rögön üröm

eb) egész gésa igéz ígér
gézengúz egér sügér gépek

ec) apró prédikál seprű cseppre
megpróbál apród prém epred

ed) napló pléh paplak templom
tapló paplan koplal képlet

ee) irtás szert sportos artista sort
ismert papírt forrt vértés virtus

ef) inast ostor stóla kereste ezüst
lista most história stílus kristály

3. Hibakeresés

a) Keressétek meg a hibákat! Az aláhúzott jelsort figyeljétek!

aa) <u>ll - l</u>	ab) ●○○●○○	ac) <u>/l - ●○</u>
ll - ll	●○○●○○	/l - ○●
l - ll	○○●○○○	/l - ●○
ll - l	●○○●○○	l/ - ●○
ll - l	●○○●○○	l/ - ●○
l - ll	●○○●○○	/l - ●○

Megjegyzés:

A jelek fóliára rajzolása helyett logikai lapok, pálcikák, korongok is helyezhetők az írásvetítőre.

ad) <u>5a</u>	<u>!Bd</u>	<u>H;9</u>	<u>„A”7</u>	<u>8oa</u>	<u>7No</u>
:5a	!Bd	H;0	„A”7	O8a	7No
ae) <u>Bö.t</u>	<u>kl7n</u>	<u>5O!c</u>	<u>Dn:6</u>	<u>c3M?</u>	<u>vd?!</u>
Böt	kl7m	5!c	Dn:6	c3M?	vd?!
af) <u>Khm56</u>	<u>Völ:l</u>	<u>Sst3z</u>	<u>mck5l</u>	<u>Böm!.</u>	<u>CBk23</u>
Khm56	Völ.l	Sst3z	mck5l	Böm..	CBk23
ag) <u>29B52A</u>	<u>?H45No</u>	<u>xxocW2</u>	<u>möV25N</u>	<u>Dd5tú!</u>	<u>74Ckt9</u>
29D52A	?H45No	xxocW2	nöV25N	Dd5tu!	73Ckt9

b) Keressétek meg a hibákat! Az aláhúzott szavakat (szószerkezeteket) figyeljétek!

ba) <u>zsúfolásig</u>	bb) <u>fondorlat</u>
szúfolásig	fondorlat
zsúfolásig	fondorlat

	zsufolásig		fondolrat
	zsufolásig		fondorlat
bc)	<u>faháncsból</u>	bd)	<u>propeller</u>
	faháncsból		propeller
	faháncsból		propeller
	faháncsból		propeler
	faháncsdól		proneller
	faháncsból		popeller
be)	<u>kaszárnyarész</u>	bf)	<u>gyalulatlan</u>
	kaszárnyarész		gyanutlan
	kaszarnyarész		gyalutlan
	kaszárnyaréz		gyalulatlan
	kaszárnyarész		gyalulalan
	kaszárnyarész		gyalulatlan
	kaszárnyarész		gyalúlatlan
bg)	<u>elmenekülhetett</u>	bh)	<u>összeharácsolta</u>
	elmenekülhetett		összeharácsolta
	elmenekülhetett		összekarácsolta
	elmenekülhetett		összeharácsolta
	emenekülhetett		összehorácsolta
	elmenekülhetett		összeharácsotta
	elmenekülhetett		összeharácsolta
	emlenekülhetett		öszeharácsolta
bi)	<u>torkaszakadtából</u>	bj)	<u>összeférhetetlen</u>
	torkaszakadtából		összeférhetetlen
	torkaszakadtából		összeférhetetlen
	torkaszakadadtából		összeférhetetlen
	torkaszakabtából		összeférhetetlen
	torkaszakadtából		öszeférhetetlen
	torkaszakadtádól		összeférhetetlen
	torkaszakadtából		összeférhetetlen
bk)	<u>csontfogú hideg</u>	bl)	<u>körömszakadtáig védte</u>
	csontfogú hideg		körömszakadtáig védte

csotfogú hideg	körömszakadtáig védte
csontfogú hibeg	körömzsakadtáig védte
csontfogú hideg	körömszakattáig védte
csornfogú hideg	körömszakadtig védte
csomtfogú hideg	körömszakadtáig vétte
csontfogú hideg	körömszakadtáig védte

bm) hadseregével meghódította
hadseregével meghódította
hadsergével meghódította
hadseregével meghóbította
hadsereggel meghódította
hadseregével meghódította
habseregével meghódította
hadseregével meghódította

4. Szinonimakeresés

a) Keressétek ki a szóhalmazból az aláhúzott szóhoz hasonló jelentésű szavakat. Hányat véltetek hasonlónak?

- aa) ágaskodik gebeszkedik dermed
nyújtózkodik lépked
- ab) régi ósdi ósi kemény
ódon sötét hajdani hajlott
öreg egykori
- ac) rejt dug jelez temet
bújtat leplez selejt
- ad) rejtély talány találmány
keres titok birtok
- ae) ritka gyér fehér különleges
lapos szórványos
- af) vizes ázott fázott foltos
nedves sáros lucskos

ag) <u>silány</u>	ócska kopott szűk
hitvány kevés gyenge selejtes
ah) <u>üreg</u>	odú fészek vájat lábnyom
barlang
ai) <u>kesereg</u>	gyötrődik könyörög siránkozik
kér szomorkodik
aj) <u>harc</u>	küzdelem pártfogás verekedés
viadal vallatás vetélkedés

Megjegyzés:

Egy órán 2-3 feladatot célszerű megoldani. A vetítés feladatonként történjen! Rövid ideig és többször vetíthetők a szavak.

5. Szóteremtés

a) Alkossatok a négy szóból kettőt!

- aa) kor úr had az
- ab) len eset ás tart
- ac) fel ék ért tej
- ad) ló tör ló hol
- ae) ad sort zárt mű
- af) ás ok ív lomb
- ag) ez ás jegy von
- ah) mért lett ék fej
- ai) te ok ár köz
- aj) ón ép köz pillant
- ak) mar ló ad csuk
- al) ok gond ág társas
- am) ok tár kap parancs
- an) pang szel lap ló
- ao) szak vér áll test
- aö) ékes ló vezet rab
- ap) alma ott irt fog
- ar) ád macska csal vas

b) Alkossatok a hat szóból hármat!

- ba) lő fő vendég szer gyógy hét
- bb) szín vét ész ül hús föl
- bc) alom takar hat nap ék hó
- bd) vak dió fal tár rá rak
- be) világít lő szó ás őr rend
- bf) tartás tő far szer mer teper
- bg) ment kos lak és ön gömb
- bh) tanu tár szab ló ad nap
- bi) vár víz ás olt szer bú
- bj) ok a lap ás áll hint
- bk) nyár ok fa na hat udvar
- bl) ok pad virág ló hó levél
- bm) ad tol borz ülő zöld lak
- bn) bolt hat okra ok adat vág
- bo) írt ón ül pillant ép pap
- bö) győz hat ék választ szab elme
- bp) oszt csap hat ás sas tár

c) Alkossatok a hat szóból kettőt!

- ca) levél test ér ül est bab
- cb) ad alma evő fog ott szám
- cc) na mond való hat be fül
- cd) fék meleg rend kedve szer lő
- ce) ok tök pálya ő udvar süt
- cf) tűz ház selejt néző ez ki

d) Alkossatok összetett szópárokat azonos szórészekkel! A zárójelbe írt jelentésmagyarázatok segítenek.

da) szóda.....csepp (folyadék)	-víz-
radír.....kerék (rugalmas anyag)	-gumi-
alma.....láda (vastag törzsű növény)	-fa-
villany.....fény (világítóeszköz)	-lámpa-
bélyeg.....húzás (harapásra, rágásra használjuk)	-fog-

db) virág.....huzat (fekvőhely)	-ágy-
vihar.....dúc (világítóeszköz)	-lámpa-
csipke.....toló (a levegő mozgása)	-szél-
szél.....lámpa (nagyon erős szél)	-vihar-
hegy.....íves (valaminek a hegyes vége)	-csúcs-
dc) hó.....váza (átlátszó, csillogó anyag)	-kristály-
ejtő.....tartó (eső ellen védő eszköz)	-ernyő-
ég.....vezető (eladóhely)	-bolt-
madár.....rivalgás (énekesmadár éles hangja)	-fütty-
pala.....fedő (lezáró felső rész)	-tető-
dd) hang.....láz (vetélkedés, küzdelem)	-verseny-
mese.....tár (lapozható írásmű)	-könyv-
nyíl.....paripa (vékony hajtás)	-vessző-
toll.....csúcs (csúcsban végződő rész)	-hegy-
haj.....levél (varrásra való eszköz)	-tű-
de) kristály.....sivatag (elmállott, porszerű kő)	-homok-
hó.....szalag (mérésre való)	-mérő-
igaz.....sor (csillogó golyó)	-gyöngy-
jegenye.....fal (elhelyezkedés)	-sor-
jel.....tartó (zárat nyitnak vele)	-kulcs-
df) új.....záró (időszak)	-év-
kakas.....tár (nyelv önálló egysége, beszéd)	-szó-
mű.....kanyar (közlekedőhely)	-út-
pár.....vívás (vesződség)	-baj-
kar.....ember (ügyes személy)	-mester-
dg) hó.....cserép (növény része)	-virág-
orr.....vászon (szél felfogására kifeszített anyag)	-vitorla-
hullám.....híd (hegyek közötti rész)	-völgy-
név.....tár (időszak)	-nap-
osztály.....bérló (együtt dolgozó személy)	-társ-
dh) orr.....szóró (hallható rezgés)	-hang-
szél.....szó (baromfi)	-kakas-
játék.....ház (cselekmény helye)	-szín-

hang.....felvétel (vékony lap) -lemez-
bőr.....szó (éles hangot adó jelzőkészülék) -duda-

e) Válasszátok ki a közös szórészt a szósorból!

ea) **gáz, cső, villany, fű, táv** eb) **háromszögletű, fej, nyílt, nagy**

lég _____ mosás

_____ vezetékek _____ törés

gége _____ kendő

kipufogó _____ fájás

fény _____ szög _____

ec) **tinta, sor, szer, alkotás** ed) **szerszám, toll, csőt, cső**

mű _____ tartó

_____ tartás _____ szár

köt _____ pihe

vegy _____ madár _____

gyógy _____ fark _____

ee) **terem, kert, ház, kocsi,** ef) **fül, óra, telefon, villany**

_____ tűznéző _____ vezetékek

_____ vezetők _____ központ

kór _____ tárcsa

_____ táji _____ kagyló

_____ tartás automata _____

eg)
víz, szemét, üveg, hó

_____ nap
_____ esés
_____ lapát
_____ golyó
_____ ember

eh)
nő, hét, nap, munka

_____ erő
férc _____
_____ ruha
_____ nap
rabszolga _____

ei)
ár, asztal, kút

gémes _____
_____ káva
_____ fő
szökő _____
kerekes _____

ej)
cipő, fedő, láb

lúd _____
_____ törő
_____ szár
szarka _____
_____ fej

f) Válasszátok ki a szavak közös szótagját a szótagok közül!

fa)
ta na ka ba

_____ kas
bir _____
_____ csa
tar _____
bar _____

fb)
na ol ló tár

rak _____
_____ ló
_____ lat
nek _____
nap _____

Megjegyzés:

Egy órán 2-3 feladatot célszerű megoldani. A vetítés feladatonként történjen! Rövid ideig, többször vetíthetők a szavak.

Az olvasás gyakoroltatása szövegeken

A hangos olvasás gyakoroltatása

A felolvasás tanulása

- a) Keressétek meg a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyvben a 47. levél című szöveget. Olvassátok el Seneca levelének részletét!

Elemezzük Seneca levelének e részletét! Elemzésünkkel a szöveg felolvasására, tolmácsolására készülhettek fel.

Az [I.] bekezdés 1–2. mondataiban a levél címzettjéről van szó, a továbbiakban pedig a rabszolgák megalázott helyzetéről.

Húzzátok alá piros színessel az [I.] bekezdésnek azokat a mondatait, amelyekből megtudhatjátok, mit tartott Seneca a rabszolgákról! Jól tagoltan olvassátok föl ezeket a rövid és fontos mondatokat!

Keressétek meg a [II.] bekezdésben azt a mondatot, amely szembeállítja a rabszolgák helyzetét, lehetőségeit az uraikéval! Az ellentétet fejezzétek ki a hangotokkal is: váltsatok hangerőt! Halkabban olvassátok! Írjátok a [II.] bekezdés 4. mondata után azt a jelet, amely a hangerőváltásra figyelmeztet majd benneteket! Ezen a helyen tartsatok egy rövid szünetet is!

Nézzük meg külön is a szöveg [II.] bekezdésének 5. mondatát: „Vessző fékezi meg a legkisebb mormolást, s még a véletlen szülte hang – köhögés, tüsszentés, csuklás – sem ment meg a korbácsütéstől!” Olvassátok el úgy a mondatot, hogy a közbeékelte részt hagyjátok el! A mondat nyelvtani szempontból így is helyes. A felsorolás: „köhögés, tüsszentés, csuklás” pontosabbá, egyértelműbbé teszi, mit ért az író a „véletlen szülte hang”-on. Próbáljátok felolvasni úgy ezt a mondatot, hogy a közbeékelte részt „süllyesszétek”, ejtsétek mélyebb

hangfekvésbe! Emlékeztetésül húzzátok alá a szövegben a „süllyesztett” részt!

Az utolsó mondatot húzzátok alá piros színessel! Tempólassítással érzékeltessétek e rövid mondatba sűrített szomorúságot!

A felolvasáskor próbáljatok minél többször tekintetet váltani a hallgatóitokkal! Feltétlenül nézzetek föl a színessel is aláhúzott fontos részeknél! A szöveget közepes tempóban olvassátok!

Megjegyzés:

A következő jeleket lehet használni:

kétszeri aláhúzás vagy színessel való kiemelés = a szöveg egészének lényegét tartalmazó mondat;

I; II = rövidebb, illetve hosszabb szünet;

egyszeri aláhúzás = hangszínváltás;

h.v. = hangerőváltás;

k.t.; **gy.t.**; **l.t.** = közepes tempó, gyorsabb tempó, lassított tempó;

! = tekintetváltás a hallgatósággal.

(k.t.)

Örömmel hallom azoktól, ! akik tőled jönnek, hogy rabszolgáiddal barátságosan viselkedsz. Ez illik okosságodhoz, ez műveltségedhez. „Rabszolgák.” ! Még inkább: lakótársak.
„Rabszolgák.” ! Még inkább: alacsonyabb sorsú barátok. II

Ezért mosolygok azon a felfogáson, hogy szégyen a rabszolgával együtt ebédelni. ! Miért? Csak mert egy veszettül gőgös szokás az ebédelő urat álló rabszolgák csapatával véteti körül? Ő többet eszik, mint amennyit elbír, hatalmas mohósággal terheli meg kifeszült gyomrát; (**h.v.**) ! de a szerencsétlen rabszolgáknak még abból az okból sem szabad mozdítani ajkukat, ! hogy beszélgessenek. Vessző fékezi meg a legkisebb mormolást, s még a véletlen szülte hang – köhögés, tüsszentés, csuklás – sem ment meg a korbácsütéstől. Nagyon meglakolnak, ha a legcsekélyebb pisszenéssel is megszakítják a csendet. Ott állnak ! egész éjjel éhezve, némán.

b) Keressétek meg az irodalomkönyvekben és olvassátok el La Fontaine *A teknős és a nyúl* című meséjét! Különböző színű ceruzával húzzátok alá a *nyúl* és a *teknős* szövegét!

LA FONTAINE

A teknős és a nyúl

Hetvenkedve szaladgált a nyúl a mezőkön.

„Fülemet rá, futásban nincs, aki legyőzzön! !

Nos, ki áll ki velem? – szolt. Kezdődjék a torna!”

Nagy szerényen a teknős: ! „Megpróbálom” – mondta.

„Te? – kacagott föl a nyúl. ! – Volna hozzá merszed?

Nem elég a hátadon házadat cipelned?

Velem futna versenyt egy ilyen lomha jószág?”

„Akkor is – szolt a teknős – ! vállalom a próbát.” II

Körülállja a pályát a közönség. ! „Rajta!”

Kocogni kezd a teknős. Nevet a nyúl rajta.

Párat ugrik, van már vagy fél pálya előnye.

„Buta teknős!” – ! Gondolja: csúfot íz belőle.

Megáll, nézi gúnyosan, ! hogy izzad a másik,
majd lehever, mintha ágy lenne csak a pázsit,
nyújtózkodik, hunyt szemmel fekszik hason, háton,
s addig színlel alvást, ! míg elnyomja az álom.

Azalatt a teknős ! csak lépked lankadatlan,
elcsoszog a szunnyadó nyúl mellett is lassan,
s mire a nap az erdő fái mögé csúszik,
holtfáradtan bár, ! de már a cél előtt kúszik.

Hűvösebb lesz a levegő, fölriad a nyúl rá.

Rémültében fölugrik, nagyot rikkant: „Hurra!” –

s rohan. ! – Késő! Így jár a hetvenkedő néha: !

henceg, s még a teknős is előtte ér célba.

Olvassátok föl többször az 1. és a 2. versszakot! Próbáljátok érzékeltetni, mikor beszél a hetvenkedő nyúl, mikor a szerény teknős, s mikor a mesélő! Milyen lehet a teknős és a nyúl hangereje?

A párbeszédes részeket tartalmazó versszakokban (1. és 2.) a „szólt”, a „Nagy serényen a teknős”, a „mondta”, a „kacagott föl a nyúl”, illetve a „szólt a teknős” beékelések mellékesek, kevésbé fontosak. Ezért ezeket próbáljátok süllyeszteni, mélyebb hangfekvésben mondani!

A mese végén fogalmazza meg az író a tanulságot. Keressétek meg és emeljétek ki kétszeri aláhúzással! Mivel ez fontos szakasz, a felolvasáskor ügyeljétek a kiemelésre! (A kiemelés történhet tempólassítással vagy hangerőváltással, vagy hangsúlyozással, illetve ezek kombinációival.)

Keressétek meg, hol van a mesében vége egy-egy szakasznak, egységnek, s jelöljétek a hosszabb szünetek helyét!

Önállóan jelöljétek, hol váltanátok tekintetet a hallgatókkal! Indokoljátok meg, miért!

- c) Keressétek meg és olvassátok el az irodalomkönyvekben Rákos Sándor meséjének részletét! A mondatokat számozzátok meg! Számoljátok meg, hány mondatból áll a szöveg!

A szöveg – vigasztalás. Csupa hosszú, összetett felkiáltó, felszólító mondatból áll, kivétel a második. Ez egy bölcsességet tartalmazó kijelentés, az író „üzenete”. Húzzátok alá színessel, s a felolvasáskor emeljétek ki!

A 4. és az 5. mondat többszörösen összetett, mindegyikben van egy-egy olyan tagmondat, amely süllyeszthető. Melyek ezek? Keressétek meg, húzzátok alá! („bár elolvadt az idén”; „szerető hegyi cimborád”)

Megfigyelhetjük azt is, hogy a 4. és az 5. mondatban az író az erősítést ismétléssel oldja meg: „éppoly fehéren, éppoly puhán hulldogál jövőre ismét”; „megint ragyognak majd a te hófehér szirmaid, megint ízesednek a te várva várt gyümölcsleid”.

A felolvasáskor ezt az erősítést segíthetitek, ha kicsit növelitek a hangerőt. Jelöljétek! (<)

Olvassátok, gyakoroljátok a szöveget! Tervezzétek meg, hol, mely részekenél célszerű kitekintenetek a szövegből, kapcsolatot teremtenetek a hallgatókkal!

1. – Baj, igen nagy baj, ami téged ért, kedves jó mezei cimborám! 2. De gondold csak meg: évek telnek, évek múlnak az élők fölött, s hol ragyogó zöld, hol meg koromfekete színe van az esztendőnek. 3. Te se búsulj hát, ne sirasd elpergett szirmaidat! 4. Inkább örülj, hogy gyöngyfehérek voltak, és úgy ragyogtak, mint a frissen hullott hópolyhecskék – lám, a hó is, bár elolvadt az idén, éppoly fehéren, éppoly puhán hulldogál jövőre ismét! 5. Várd meg az új tavaszt: megint ragyognak majd a te hófehér szirmaid, megint ízesednek a te várva várt gyümölcsleid – amit én, szerető hegyi cimborád, forró szívvel kívánok neked!

d) Keressétek meg a következő szövegeket!

Olvassátok el, majd elemezzétek őket! Vizsgáljátok meg a bekezdések egymáshoz való viszonyát, a szöveg építkezését, majd nézzétek meg mindegyik bekezdésen belül a mondatokat!

Van-e, s ha van, melyik a tételmondat (a legfontosabb mondat, amire az összes többi épül)?

Figyeljétek meg a hosszabb és a rövidebb mondatok elhelyezkedését, ritmusát! Milyen a „viszony” a mondatok, illetve a tagmondatok között (ellentét, szembeállítás, magyarázat stb.)?

Jelöljétek, melyek a szöveg legfontosabb részei! Hol érdemes a hangfekvést változtatni, szünetet tartani, tempót, hangerőt váltani?

Jelöljétek azt is, mikor lenhne célszerű a hallgatókkal tekintet váltani!

1. *Múltunkról, jelenünkről: Medveadászat Egerben 1518 telén* (részlet)
2. *Múltunkról, jelenünkről: „A magyarok pedig a törököknek az egyik fajtája...”* (A magyar nép eredete és vándorlása fejezetből Dzsájháni perzsa utazó leírása)
3. *Múltunkról, jelenünkről: A vérszerződés* (Anonymus krónikája nyomán)
4. *Múltunkról, jelenünkről: István király törvényei* (részletek)
5. *Múltunkról, jelenünkről: Német követek Budán* (részlet)
6. *Múltunkról, jelenünkről: Xenophon: A seregszemle* (részlet)
7. *Irodalom: Ágh István: Két virág egy pár*
8. *Irodalom: Sohsem sorvad el az ének...*
9. *Irodalom: Zelk Zoltán: Hajnali vendég*
10. *Irodalom: A kiskondás, 1–4. bekezdés*
11. *Irodalom: Antoine de Saint-Exupéry: A kis herceg*

Megjegyzés:

A hangos olvasás gyakoroltatásához felhasználhatók az olvasókönyv *Jelenünkről* című részében található mesék, elbeszélés- és regényrészletek.

A néma olvasás tanítása

1. A szöveg áttekintése, kérdés a témáról

a) Nyissátok ki a *Múltunkról, jelenünkről* olvasókönyveteket a *Sport, játékok* címnél! Olvassátok el a második címet! Lapozzátok végig a címhez tartozó szöveget, s nézzétek meg, hogy mely játékok bemutatásával foglalkozik a szöveg! Húzzátok alá az alábbi részletesebb címek közül azokat, amelyeket alcímül választanátok!

A görög férfiak testedző ünnepei

Versengések békeidőben

Az ókor játécai

Próbára teszik ügyességüket a görög sportolók

b) Nyissátok ki az olvasókönyveteket a *Cirkuszi játékok az ókori Rómában* című résznél! A szöveg, amit olvashattok, az ókori római emberek szórakozásairól, a cirkuszi játékokról szól. Nézzétek meg a szöveghez tartozó képeket, olvassátok el a képek címét! Mielőtt a szöveget végigolvasnátok, gondoljátok végig, tudnátok-e választ adni a következő kérdésekre! Ha igen, írjátok le válaszaitokat!

Milyen jellegű mutatványokat mutattak be a cirkuszban?

Kik harcolhattak, versenyezhettek együtt?

Mi lehetett egy-egy küzdelem kimenetele?

Kik számára rendezték a cirkuszi mutatványokat?

Milyen lehetett egy ókori cirkusz helyszíne?

Olvásás után mely kérdésekre kaptatok választ?

Soroljátok fel!

c) Nyissátok ki a *Múltunkról, jelenünkről* olvasókönyvet a *Lovagi torna, vadászat a középkorban* című résznél!

Olvassátok el az első alcímet, nézzétek meg a képet!

Mielőtt elolvasnátok a szöveget, húzzátok alá a cím alapján, hogy miről lehet szó a szövegben!

– harci játékról

– így jutnak vagyonhoz a lovagok

– erőgyűjtésről

– így készülnek a valóságos háborús csatákra a lovagok

d) Nyissátok ki az olvasókönyveteket a *Lakóházak, lakóhelyek* című résznél!

Nézzétek meg a képeket, olvassátok el a képek címét! Mielőtt elolvasnátok a szöveget, írjátok (mondjatok) állításokat a szöveg tartalmáról, témájáról!

Olvastatok-e olyan könyveket, amelyek a különböző történelmi korok lakóhelyeit, lakóházait, épületeit mutatják be?

Olvastatok-e olyan könyveket, amelyek a különböző történelmi korokban élt emberek életmódjáról szólnak?

- e) Keressétek meg a *Múltunkról, jelenünkről* olvasókönyvekben *A mocsári teknős* című szöveget! Mielőtt elolvasnátok, gondoltok végig, melyik kérdésre tudtok válaszolni!
Hol él a mocsári teknős?
Körülbelül mekkora?
Milyen külső testi jellemzői vannak?
Mivel táplálkozik?
Hogyan szaporodik?
Védett állat-e?
A szöveg elolvasása után olvassátok fel azokat a kérdéseket, amelyekre választ kaptatok!
- f) Keressétek meg az olvasókönyvekben a *Melyik a legnagyobb állat a világon?* című szöveget! Tudtok-e válaszolni a címben megfogalmazott kérdésre? Milyen kérdésekre vártok választ a szöveg elolvasása után? Fogalmazzatok meg néhány kérdést!
- g) Vegyétek kezetekbe Czére Béla–Nagy Ernő *A legyőzött távolság* (Bp. 1967. Minerva) című könyvét!
Lapozzatok a tartalomjegyzékhez! Olvassátok el a fejezetek címeit! A tartalomjegyzék alapján válaszoljatok a kérdésekre!
– Szerintetek milyen témával foglalkozik a könyv?
– Milyen eszközöket és vívmányokat mutatnak be az egyes fejezetek?
– Melyik fejezet foglalkozik az ókor emberének közlekedésével?
– Ti melyik fejezetet olvasnátok el szívesen?
Lapozzatok az általatok kiválasztott fejezethez!
Olvassátok el a kiemeléseket, a szövegtől eltérő betűtípussal írt részeket, figyeljétek meg a képeket és ismertetőiket! Miről tájékozathat a fejezet? Mondjátok el osztálytársaitoknak!
- h) Az alábbi fejezetcímeket Bogdán István *Régi magyar mesterségek* (Bp. 1973. Magvető) című könyvének tartalomjegyzéké-

ből vettük. Melyik fejezethez mely alcímek tartoznak? Kössétek össze! Ha tudtok, ti is írjatok találó, részletesebb címet melléjük!

<i>A tűz és vas ura</i>	<i>A nyomtatómesterség</i>
<i>A betűk mestere</i>	<i>A mészárosmesterség</i>
<i>A zárok atyja</i>	<i>A kovácsmesterség</i>
<i>A bárd mestere</i>	<i>A lakatosmesterség</i>
<i>Kocsira ládát</i>	<i>A kalmárság</i>
<i>Szabad a vásár</i>	<i>A tűzoltómesterség</i>
<i>Nemesfémek mívese</i>	<i>A járműipar és közlekedés</i>
<i>A vörös kakas szelídítése</i>	<i>Az ötvösmesterség</i>

2. A szöveg többszöri elolvasása

a) Nyissátok ki a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyveteket az egyik szöveg címénél!

aa) Olvassátok el a címet! Lapozzátok végig a szöveget! Hány bekezdésre tagolódnak? Jelöljétek sorszámmal! Nézzétek meg az olvasmányhoz tartozó képeket, ábrákat, olvassátok el a képekhez tartozó aláírásokat! Szerintetek mivel foglalkozhat a szöveg, mi a témája?

ab) Vegyetek elő füzetet, ceruzát! Olvassátok el az egyes bekezdéseket! Karikázzátok be a bekezdésekben található adatokat, neveket! Húzzátok alá a lényegyet tükröző mondatot! Ezt a bekezdések elolvasása után jegyezzétek is le! Fogalmazzátok át röviden! A többi bekezdésről is készítenetek jegyzeteket vázlatosan! Jegyzetetek tükrözze a szöveg szerkezetét, mondanivalóját! Az érdekes tudnivalókat nem kell kijegyzetelnetek. Elég, ha emlékeztetőül zárójelbe leírjátok a megjegyzendő szót, adatot.

A „régén” írt szövegekről sem kell feljegyzést készítenetek. Elég, ha aláhúzzátok a szövegben a régies szóhasználatot, kifejezést. (Ha szükséges, használjatok lexikont, szótárt, vagy kérdezzétek meg az ismeretlen szavak jelentését!)

- ac) Nézzétek át a jegyzeteket! (Ne felejtsetek el kijavítani a helyesírási hibákat!) Gondolatban egészítsétek ki szöveggé! Olvassátok el ismét az olvasmányt! Csak az általatok lényegesnek tartott kiemelésekre, megjegyzendő szövegrészekre összpontosítsatok! Mondjátok el, hogy milyen ismeretet tartalmaz a feldolgozott szöveg! Szövegalkotások ne legyen szó szerinti tartalomelmondás!

Megjegyzés:

Az olvasói szokások gyakorlására a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyv történelmi és természettudományos témájú ismeretterjesztő szövegei alkalmasak. Nem feltétlenül kell ily módon feldolgozni minden szöveget. Ahhoz, hogy a tanulók önállóan tudjanak szöveget feldolgozni, s az szokássá válják, a tanítónak sokszor kell mintát adnia, s ütemezve irányítania az egyes szövegfeldolgozásokat.

- b) Vegyetek le a polcról ismeretterjesztő könyveket!

- ba) Nyissátok ki a könyveket a belső címlapjaikon! Olvassátok el a címeket, alcímeket! Milyen kérdésekre vártok választ a címek (alcímek) alapján?
Nézzétek meg a kiadók nevét, a kiadások évét!

Az előttek levő könyvek közül melyek lehetnek a legfrissebb ismeretet tartalmazók, és melyek a legkeresettebb könyvek? (A kiadások évéből és a példányszámokból következtessetek!)

Lapozzatok a tartalomjegyzékekhez! Olvassátok végig ezeket! Következtessetek a könyvek témájára!

Olvastatok-e az egyes könyvek témáihoz hasonló könyveket?

Eddigi ismereteitek alapján mit tudtok a témáról?

Mely fejezetek foglalkoznak a címben foglaltakkal? Melyek a legrészletesebb fejezetek?

Olvassátok el a könyvek előszavait, fűlszövegeit!

Lapozzatok a könyvekbe, nézzétek meg az illusztrációkat, kiemeléseket!

Melyik könyvet választanátok elolvasásra? Miért?

bb) Vegyetek elő jegyzetfüzetet, ceruzát! Olvassátok el a kiválasztott könyvet fejezetenként! (Ha szükséges, használjatok szótárt és lexikont!)

Olvadás közben készítsétek a fejezetekről jegyzeteket! A jegyzetetek tartalmazza a fejezetek lényeges adatait, ha cselekményes a könyv, a fejezetek fontosabb eseményeit, a fejezetek tartalmának a lényegét! Röviden fogalmazzatok! Jegyzetetek tükrözze a könyv szerkezetét!

bc) Olvassátok el a jegyzeteket! (Javítsátok ki a helyesírási hibákat is!) Próbáljátok megjegyezni a könyv fontosabb adatait, a kijegyzetelt lényegét! Ismét nézzétek át fejezetenként a könyvet! Most már csak az általatok lényeges, megjegyzendő részeket olvassátok el! Bizonyára bővebb ismeretekhez jutottatok a könyv elolvasása után. Mondjátok el, hogy miről olvastatok! Hol hasznosíthatjátok a könyvből szerzett ismereteket?

Megjegyzés:

A könyvek válogatásához és feldolgozásához a fent megadott minta nem egy órán és nem csak a tanítási órán elvégzendő feladat. A kiválasztott könyvek szerkezete, lapszáma s az egyes tanulók szövegfeldolgozási üteme határozza meg a feladatvégzés gyorsaságát. Jó, ha a tanító a készülő jegyzeteket figyelemmel kíséri, s többször tájékozik a tanulók ismeretsajátításáról.

3. Az olvasott szó ujjal, papírlappal való követésének elhagyása

Nyissátok ki a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyveteket! A feldolgozásra kerülő szövegrészletet (fejezetet) olvassátok el némán! Olvasás közben ne használjatok sorvezetőt! Ujjatokkal se

kísérjétek a sorokat! Kezeteiket helyezték a könyv mellé! A felső testetek egyenes legyen! Csak akkor vegyétek kézbe a ceruzákat, ha jegyzetet készítetek vagy kiemeléseket jelöltök a könyvben! Olvasás közben ne díszítsétek, ne is firkáljátok össze könyveteket!

4. Lexikonhasználat olvasás közben

a) A táblán (írásvetítón) látható szavakat az olvasókönyvetek *Cirkuszi játékok az ókori Rómában* című fejezetéből írtuk ki. Idegen eredetűek vagy kevésbé ismert jelentésűek. Csak azokat húzzátok alá a szövegben, amelyeknek a jelentését nem ismeritek! Olvassátok el a szöveget! Próbáljátok a szövegkörnyezet alapján kikövetkeztetni a szavak jelentését! Ha egyedül nem jöttök rá, nézzétek meg a lexikonban, szótárban! Írjátok a szavak fölé, hányadik szótári jelentésben szerepelnek a szövegben!

cirkusz	alagsor
idomár	látványosság
artista	gladiátor

b) Olvassátok el olvasókönyvetek egyik szövegét! Húzzátok alá az ismeretlen jelentésű szavakat! Olvassátok végig a szöveget! Ha a szövegkörnyezetből nem tudjátok eldönteni a szavak jelentését, nézzétek meg szótárban, lexikonban! Írjátok a szavak fölé, hányadik szótári jelentésben szerepelnek a szövegben!

5. A jegyzetkészítés tanulása

a) A táblán (írásvetítón) látható jegyzet *Az emberi faj eredete* című szövegrészből való. A jegyzet sorrendje nem egyezik a szöveg bekezdéseinek sorszámaival. Keressétek meg a könyvetekből e szövegrészletet! Olvassátok el! Helyes sorrendben írjátok le a jegyzetet!

1. Az ember az élőlények egyik faja.
2. Az értelmes ember (Homo sapiens) kialakulása.
3. A tűz megismerése, a tűzgyújtás módjának felfedezése.
4. A természetben talált eszközök szerszámként, fegyverként való használata.
5. A gondolkodás fejlődése, a beszéd kialakulása.
Az emberős testfelépítésének megváltozása.
6. A csapatokban élő ősember foglalkozása.
7. Szerszámok és fegyverek készítése.

b) Az alábbi kivonat nagyon bő. Rövidítsétek le!

A szöveget, amelyből a jegyzet készült, megtalálhatjátok az olvasókönyvekben (*A kerék csodája*).

Például:

1. Felfedezték a kereket, amely Szárazföldi közlekedés
forradalmasította a szárazföldi → forradalma, a kerék
közlekedést. feltalálása.
2. Az első ötletet a kőtömbök alá
helyezett guruló dorongok
adták.
3. Ha középen megvékonyították
a dorongot, rájöttek, hogy az
könnyebben gurul.
4. Leválasztották a dorong vé-
konyabb közepét a két végétől:
kerék s tengely lett belőle.
5. A küllős kerék a korong belső
részeinek kivágásából született.

c) Készítsetek feljegyzést az olvasókönyvek egyik szövegrészletéből! Jegyzetetekben jelezzétek a bekezdéseket! A lényegre törekedjétek, s röviden fogalmazzatok!

6. A felosztott fogalom megnevezése

- a) Keressétek meg a *Múltunkról, jelenünkről* olvasókönyv *Az időszámítás* című szövegét! Az olvasottak alapján állapítsátok meg a felosztott fogalmat!

Az _____ öt részre osztjuk. Ezek: az őskor, az ókor, a középkor, az újkor és a legújabb kor.

- b) Olvassátok el az olvasókönyvekben *A keresztény Európa* című szöveget! Állapítsátok meg, mi a felosztott fogalom!

A reformációs mozgalmak hatására a _____ több változata alakult ki, például a református, az evangélikus és az unitárius vallás.

- c) Olvassátok el az olvasókönyv *Szarvasok* című szövegét! Egészítsétek ki a mondatot a felosztott fogalommal!

Hazai erdeinkben három _____ él: a szika-szarvas, a gímszarvas és a dámvad.

7. A felosztás tagjainak megnevezése

- a) Olvassátok el az olvasókönyv *Az emberi faj eredete* című szövegének utolsó bekezdését! Figyeljétek meg a bekezdéshez tartozó képet, olvassátok el a képaláírást! Pótoljátok a felosztás hiányzó tagját!

A mongolid, a negrid, az ausztralid és a _____ embercsoport tagjai a *Homo sapiens* fajhoz tartoznak.

- b) Figyeljétek meg az olvasókönyv *Keresztény Európa* című szövegének templomokat ábrázoló képeit. Olvassátok el a képmagyarázatokat! A szerzett információk alapján írjátok le a felosztás tagjait!

A középkori templomok _____ , _____ és _____ stílusúak.

c) Olvassátok el az olvasókönyv *Amerikából jöttünk* című szövegét! Az olvasottak alapján pótoljátok a felosztások hiányzó tagjait!

ca) Magyarországon őshonos gyümölcsök a dió, a _____ ,
a _____ , a _____ és a szilva.

cb) Honfoglaló őseink hozták magukkal az árpát és a _____ .

cc) Hollandiából származik a _____ és a káposzta.

cd) Amerikából jött a _____ , a _____ , a _____ és a _____ .

8. A felosztás alapjának megnevezése

a) Állapítsátok meg, mi lehet a felosztás alapja!

Az ókori görög emberek közlekedése szamar- és lóháton, kocsival vagy hajón történt.

b) Állapítsátok meg, mi lehet a felosztás alapja!

Görög istenek: a) Zeusz, Apollón, Hermész, Poszeidón...

b) Héra, Pallasz Athéné, Aphrodité...

c) Állapítsátok meg, mi lehet a felosztás alapja!

A legrégebb mesterséges tükröket vörösréz-ből, bronzból és sárgaréz-ből készítették.

9. Kombinált feladatok

a) Olvassátok el az *Olimpiai játékok az ókori Görögországban* című részből a *Futás* című szöveget! Az elolvasott információk alapján készítenek felosztást!

b) Olvassátok el a *Cirkuszi játékok az ókori Rómában* című szövegrészt! A megértett információ segítségével készítenek olyan felosztást, aminek alapja a cirkuszi játékok szereplői!

c) Olvassátok el a *Lovagi torna, vadászat a középkorban* című szöveget! Állapítsátok meg, mi lehet a felosztott fogalom, és mi alapján készült a felosztás!

1. két megsértett lovag küzdelme
2. egy hölgy tiszteletére rendezett
3. két hadsereg csatáját helyettesítő

d) Készítsetek felosztást! A felosztandó fogalom a publicisztikai szöveg legyen!

10. A legközelebbi nemfogalom és a megkülönböztető jegyek felismerése különböző nyelvi formájú meghatározásokban

a) Olvassátok el az olvasókönyv *Olimpiai játékok az ókori Görögországban* című fejezetének 2. bekezdését! Az olvasottak alapján válasszátok ki a helyes meghatározást!

1. Gümnaszionnak nevezték azokat az iskolákat, ahol a görögök gyermekei tanultak.
2. Gümnaszionnak nevezték azokat a tornacsarnokokat, ahol a görög sportolók felkészültek az olimpiai játékokra.
3. Gümnaszionnak nevezték azokat az épületeket, ahol a sportversenyeket rendezték.

b) Keressétek meg és olvassátok el az olvasókönyvekben a *mitológia* szó magyarázatát! Döntsétek el, melyik a helyes meghatározás!

1. A mitológia a mítoszokkal foglalkozó tudomány.
2. A mitológia mítoszokat tartalmazó könyv.
3. A mitológia a mítoszok tanulmányozásával foglalkozó tudós.

c) Olvassátok el az *Apródok, diákok a középkorban* című fejezet 3. bekezdését! Döntsétek el, melyik meghatározás a helyes!

1. Miniatúráknak nevezzük az apró, szépen megmunkált tárgyakat.

2. Miniatúráknak nevezzük azokat a kis festményeket, amelyek a kódexek lapjait díszítik.
3. Miniatúráknak nevezzük a kódexek egyes fejezeteinek díszes kezdőbetűit.

d) Olvassátok el az olvasókönyvetekből *A görög városállamok lakói* című szöveget! Egészítsétek ki a meghatározást a meghatározott fogalommal!

A _____ olyan ókori görög város, amelynek saját királya, vezetője, törvénye, hadserege, pénze volt.

e) Olvassátok el az olvasókönyv a *Középkori országok lakói* című fejezetét! Ne feledkezzetek meg a szómagyarázatokról sem! Egészítsétek ki a meghatározást a legközelebbi nemfogalommal!

A nemes olyan _____ -t jelentett a középkorban, akinek nemzetsége volt.

f) Olvassátok el az olvasókönyvből *A Föld és égi testvérei* című szöveget! Egészítsétek ki a meghatározást a legközelebbi nem fogalommal!

Azokat az _____ , amelyeknek nincs saját fényük, bolygóknak és holdaknak nevezzük.

g) Olvassátok el a *Múltunkról, jelenünkről* olvasókönyv *Utazás, kereskedelem az ókori Görögországban* című fejezetét! Egészítsétek ki a meghatározást a legközelebbi nemfogalommal!

Az amphora olyan _____ , amely különféle áru, elsősorban bor, olaj, gabona szállítására, tárolására szolgált az ókorban.

h) Olvassátok el az *Olimpiai játékok az ókori Görögországban* című szöveget! Egészítsétek ki a meghatározást a megkülönböztető jegyekkel!

Az ókori olimpiai játékok olyan esemény, amely _____

- i) Olvassátok el a *Diszkoszvetés* és a *Gerelyvetés* című szövegeket! Az olvasottak alapján írjátok le a **diszkosz** és a **gerely** meghatározását!
- j) Olvassátok el a *A gladiátorok* című szöveget! Az olvasottak alapján írjátok le a **gladiátor** meghatározását!
- k) Olvassátok el a *Lovagi torna, vadászat a középkorban* című szöveget! Az olvasottak alapján írjátok le a **lovagi torna** és a **bajvívás** meghatározását!
- l) Olvassátok el a *A Föld és égi testvérei* című szöveget! Az olvasottak alapján írjátok le a **meteor** meghatározását!

Az önművelés tanítása

A könyv- és könyvtárhasználat tanítása tanórán az osztály- és iskolakönyvtárban

1. A betűrendes (szerző és cím szerinti) katalógus használatának gyakorlása

- a) Olvassátok el a tábláról (írásvetítő fóliáról) a szerzők nevét! Javítsátok ki a betűrendbe sorolás hibáit írásban! Olvassátok fel a neveket helyes sorrendben!
- aa) Erich Kästner, Benedek Elek, Lázár Ervin, Móra Ferenc, Ratkó József, Radnóti Miklós
 - ab) Nagy László, Janikovszky Éva, Csingiz Ajtmatov, Viktor Dragunskij, Csoóri Sándor, Rákos Sándor
 - ac) Gianni Rodari, Konsztantyin Pausztovszkij, Kiss Anna, Benno Pludra, József Attila, Arthur Ransome, Illyés Gyula
 - ad) Áprily Lajos, Ágh István, Antoine de Saint-Exupéry, Kányádi Sándor, Karin Michaelis, Hans Christian Andersen, Daniel Defoe, Pavel Bazsov
- b) Olvassátok el a tábláról (írásvetítő fóliáról) a szerzők nevét és a könyvcímeket! Állapítsátok meg, melyik szerzőhöz melyik mű tartozik! Másoljátok le annak a műnek a szerzőjét és címét, amelyiknek a cédulája elsőként (másodikként, harmadikként stb.) helyezkedik el a szerzői betűrendes katalógusban! Olvassátok fel a többi szerző nevét és alkotásaik címét a szerzők neve szerinti betűrendben!
- ba) Móra Ferenc *Berzián és Dideki*
Ratkó József *Kincskereső kisködmön*
Lázár Ervin *Békabánat*
Zelk Zoltán *Gyermekholmi*

bb) Nemes Nagy Ágnes	<i>Ejhaj, csibekas!</i>
Weöres Sándor	<i>Tengerecki hazaszáll</i>
Kormos István	<i>Szökőkút</i>
Tamkó Sirató Károly	<i>Ha a világ rigó lenne</i>
bc) Janikovszky Éva	<i>A téli tücsök meséi</i>
Hárs László	<i>Bertalan és Barnabás</i>
Csukás István	<i>Lekvárcirkusz bohócai</i>
Csoóri Sándor	<i>Az égből pottyant nagypapa</i>
bd) Rockenbauer Pál	<i>Édes hazánk</i>
Szentiványi Jenő	<i>Üres bölcsőnk járása</i>
Ágh István	<i>Játsszunk a bábuval!</i>
Antalfy Gyula	<i>Amiről a térkép mesél</i>
Granasztói Szilvia	<i>A postának mennie kell</i>
be) Daniel Defoe	<i>A dzsungel könyve</i>
Rudyard Kipling	<i>A két Lotti</i>
Erich Kästner	<i>A tücsök és a hangya</i>
Jean de La Fontaine	<i>Robinson Crusoe</i>
bf) Carlo Collodi	<i>Alice Csodaországban</i>
Lewis Carroll	<i>Torta az égen</i>
Lev Tolsztoj	<i>Pinokkió kalandjai</i>
Gianni Rodari	<i>Medve a szekéren</i>
bg) Jurij Dmitrijev	<i>Hányat nézek a naptárban?</i>
Kapocsy György	<i>Régi magyar mondák</i>
Ágh István	<i>Furfangos láthatatlanok</i>
Lengyel Dénes	<i>Állatkölykök</i>

Megjegyzés:

A b) jelű feladatok példaanyaga az osztályok olvasottságához, illetve az osztálykönyvtár köteteihez igazodjon!

Ha a tanulóknak nehézséget okoz a szerzők és könyvcímek párosítása, akkor a tanító megmutathatja a gyerekeknek a feladatban említett könyveket. Egy tájékozottabb tanulóval összeköttheti a táblán (írásvetítő fólián) a szerzők nevét és műveik címét, majd a tanulókkal elvégeztetheti a betűrendbe sorolást. Megke-

restetheti – amennyiben megvannak – a feladatban szereplő könyveket az osztálykönyvtárban.

Információ:

A cím szerinti betűrendes katalógusban, illetve a szerzői betűrendes katalógusban – ha a katalógus egy szerzőnek több művét tünteti fel – a művek címében a címkezdő *a*, az névelőket nem kell figyelembe venni. Pl. Lázár Ervin *A kislány és az orosz lány* című könyvének cédulája hátrább kerül a cím szerinti betűrendes katalógusban, mint Ratkó József *Gyermekholmi* című verseskötetének cédulája.

c) Olvassátok el a tábláról (írásvetítő fóliáról) a szerző műveinek címét! Másoljátok le azt a címet, amelyiket elsőként (másodikként, harmadikként... utolsóként) találhattok meg a szerzői és/vagy a cím szerinti betűrendes katalógusban!

ca) Lázár Ervin

A Hétfőjű Tündér
Berzsián és Dideki
A kislány és az orosz lány
Bikfi-bukfi-bukferenc

cb) Janikovszky Éva

Már megint
Ha én felnőtt volnék
Bertalan és Barnabás
Jó nekem!
Kire ütött ez a gyerek?
A lemez két oldala

cc) Móra Ferenc

Kincskereső kisködmön
Csilicsali Csalavári Csalavér
Titulász bankója
Dióbél királyfi

Úri kalap
A körtemuzsika
Mindenki Jánoskája
A kéményseprő zsiráfok
A hatrongyosi kakasok

cd) Nemes Nagy Ágnes

Mennyi minden!
Szökőkút
Lila fecske
Bors néni kertje
Az aranyecset

Megjegyzés:

A feladat megoldható katalóguscédulák sorrendbe állításával is. A katalóguscédulákat – amennyiben nem lehet beszerezni – a pedagógus készítse el 14×8 centiméteres méretű kartonlapokra a községi vagy gyermekkönyvtár katalóguscéduláinak lemásolásával. (Üres katalóguscédulákat is rendelhet vagy rendeltethet az iskolai könyvtárossal a könyvtárellátótól.)

Célszerű olyan szerzők műveit választani, akiknek több kötete megvan az osztály- vagy az iskolakönyvtárban.

A tanító összegyűjtetheti a tanulókkal egy-egy szerző műveit az osztálykönyvtár köteteinek, illetve az irodalmi olvasókönyv felhasználásával. A gyűjtést a tanító is kiegészítheti néhány mű bemutatásával, majd a tanulók elvégezhetik a betűrendbe sorolást.

d) Olvassátok el a tábláról (fóliáról, katalóguscéduláról) a könyvek adatait! Az aláhúzott szavak (rendszavak) segítségével állapítsátok meg, hogy melyik cédula melyik katalógusba tartozik! Állítsátok betűrendbe a cédulákat! A betűrendbe sorolásnál csak az aláhúzott szavakat (rendszavakat) figyeljétek! Másoljátok le a betűrendbe szedett „katalógust” a *szerzői betűrendes katalógus* és a *cím szerinti betűrendes katalógus* oszlopaiba!

Szerzői betűrendes
katalógus

LÁZÁR Ervin
Szervusz, Mikkamakka!
Gyermekregények. Bp. 1981,
Móra Kiadó. 74, [1] l.

CSUKÁS István–(RÉBER László)
Síppal, dobbal. [Ismeretterjesztő képeskönyv.]
Bp. 1977, Móra Kiadó. 30, [3] l.

DALTON, Richard
Kincsünk, az energia.
[Ismeretterjesztő képes-
könyv.] Bp. 1978, Móra
Kiadó. 14 lev.

BERNOLÁK Kálmán–SZABÓ Dezső–SZILAS László
A mikroszkóp. Zsebkönyv. Bp. 1979, Műszaki Kiadó.
589 l. 9 t.

TERSÁNSZKY JÓZSI Jenő
Misi mókus kalandjai. Bp. 1980, Móra Kiadó. 86, [2] l.

Cím szerinti betűrendes
katalógus

BALASSA Iván–ORTUTAY Gyula
Magyar néprajz [Bp.]
(1979), Corvina, 747, [5] l.
24 t.

LÁSZLÓ Gyula
„Emlékezzünk régiekről...”
A Kárpát-medence egykori né-
peinek története és a magyar
honfoglalás. (Bp. 1979), Móra
Kiadó. 158, [2] 1. 4 l.

Megjegyzés:

A tanító a feladatgyűjteményben közölt formában másolja a táblára (fóliára) a könyvek adatait. A gyerekekkel nyomtatott kisbetűk helyett írott kisbetűket írasson, de tartassa be a feladatgyűjteményben megjelölt elrendezést.

2. A sorozatkatalógus használatának gyakorlása

a) Olvassátok el a táblán (fólián) levő könyvcímeket! Mondjátok meg, mely sorozatok tagjai lehetnek a könyvek!

Ágh István: *Üres bölcsőnk járása*
Patay László: *Kutyák*

Frenyó Vilmos: *Rejtelmes-e a növényi élet?*
Hédervári Péter: *Mi újság a Földön?*
Szentiványi Jenő: *A kőbaltás ember*
Hegedüs Géza: *Korona és kard*
László Gyula: „*Emlékezzünk régiokról...*”
Balázs Béla: *Karcsi kalandjai*
Mándy Iván: *Csutak és a szürke ló*
Hiszem, ha akarom
Kipling, Rudyard: *Riki-tiki-tévi*
Gilitrütt, a tündérmanó
Isépy István: *Gyógynövények*
Megay László–Rékassy Csaba: *Könyves könyv*
Sebes Tibor, T.: *Afrika*

Megjegyzés:

A feladat példaanyaga az osztálykönyvtár kötetei, illetve a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyvnek a gyerekek által már feldolgozott könyvismertetései szerint változhat.

A tanító megadhatja a gyerekeknek a sorozatcímeket (táblán vagy fólián). Lemásoltathatja velük a művek szerzőjét, címét és a sorozat nevét, illetve a művek sorrendjében csak a sorozatcímeket stb.

- b) Olvassátok el a táblán (fólián) levő sorozatcímeket!
Másoljátok le őket betűrendben! Keress újabb sorozatcímeket a könyvtárban!

Bölcs bagoly
Mit mesél a természet?
Ezerszínű Magyarország
Természetbúvárok könyvespolca
Képes földrajz
Képes történelem
Művészetről – gyermekeknek
Búvár zsebkönyvek
Kolibri könyvek
Delfin könyvek

Sirály könyvek
Aranykürt kiskönyvtár
Mókus könyvek
Így élt...
Szemtanú
Mi micsoda

- c) Nézzétek meg, melyik sorozatból van a legtöbb könyv az osztálykönyvtárakban! Másoljátok le ezeknek a könyveknek a szerzőjét és címét betűrendben!
Keressétek meg a sorozat emblémáját a könyv borítóján!
Mondjátok még olyan könyvcímeket, amelyek ennek a könyvsorozatnak a tagjai!

Megjegyzés:

A feladat kis csoportban oldható meg a legeredményesebben.
Ha az osztálykönyvtár kevés sorozattal rendelkezik, illetve ha a könyvsorozatoknak csak egy-két tagja van meg, akkor a tanító maga közölje a tanulókkal azoknak a műveknek a szerzőjét és címét, amelyekkel a betűrendbe sorolást fogja végeztetni.

- d) Mutassatok be a társaitoknak egy olyan könyvsorozatot, amelyiknek több kötetét is olvastátok már! Mondjátok el, milyen témájú könyveket tartalmaz ez a sorozat, miből lehet könnyen megismerni a sorozat köteteit, miért ajánljátok a társaitoknak stb.
Soroljátok fel a sorozatból néhány könyvcímet a szerzők betűrendjében!
Keressétek meg az általatok említett sorozat köteteit a katalógusban is! Ellenőrizétek, hogy pontosan emlékeztetek-e a művek szerzőjére és címére, s megfelelő volt-e a betűrendbe sorolás!
Olvassátok fel a sorozatkatalógusból azoknak a könyveknek az adatait, amelyeket (az általatok említett sorozatból) nem ismertek!
Keressétek meg ezeket a köteteket a szabadpolcon is!

Megjegyzés:

A feladatot kis csoporttal célszerű végeztetni.

A katalógushasználathoz kötött feladatot napközis foglalkozás keretében a gyermekkönyvtárban (vagy sorozatkatalógussal rendelkező iskolai könyvtárban) lehet megoldani.

3. A szakkatalógus használatának gyakorlása

a) Olvassátok el a táblára (fóliára) írt ETO-szakjelzeteket! Keressétek meg az ETO-táblán a szakjelzetekben szereplő főosztályok nevét! Olvassátok fel őket helyes ejtéssel!

Keressétek az osztálykönyvtárban olyan könyvet, amely a 9-es, 5-ös, 8-as stb. főosztályokba tartozik!

Mondjátok meg a szerző nevét és a mű címét!

aa) 910 520 720

ab) 395 930 400 591

ac) 912 560 796 894

ad) 629 340 025 581

Megjegyzés:

A feladat megoldható úgy is, hogy a tanító felmutatja az ETO-főosztálynak megfelelő könyveket, s a gyerekekkel egymáshoz rendelteti a művet és a szakjelzetet.

c) Olvassátok el a tábláról (fóliáról) a szerzők nevét és a könyvcímeket! Próbáljátok meg kitalálni az ETO-tábla segítségével, hogy a szakkatalógusban melyik főosztály könyvei között lehetnek a felsorolt művek!

Írjátok le az általatok feltételezett főosztályok számát növekvő sorrendben a füzetetekbe! Olvassátok fel a könyvek címét és szerzőjét az ETO-szakjelek sorrendjében!

ca) R. Várkonyi Ágnes: *Két pogány közt*

Teknős Péter: *Kérdezz! Felelek mindenre*

Imrecze Zoltánné: *Így könnyű a matematika!*

Vargha Balázs: *Játsszunk a szóval!*

- cb) Lukácsy György: *Népek játéka*
Koroknay István: *Az állatok nagy képeskönyve*
Kún Anna–Békés Mária: *Ez neked is sikerül!*
Katsányi Sándor–Könyves-Tóth Lilla: *Fölfedezem a könyvtárat*
- cc) Kőszegi Frigyes: *Élet az őskorban*
Kósa László–Szemerényi Ágnes: *Apáról fiúra*
Néprajzi kalauz
Szűcs Ervin: *Beszélgessünk a technikáról!*
Kis Jenő–Kis Jenőné: *De jó játék ez, gyerekek!*

Megjegyzés:

A feladat példaanyagához felhasználhatók az osztálykönyvtár ismeretterjesztő könyvei.

A tanító a feladat megoldása előtt ismertesse meg a gyereket azokkal az ETO-alosztályokkal (pl.: néprajz, biológia, közlekedés, játék, fizika, kémia, könyvtártudomány stb.), amelyeknek felismertetését a feladat példaanyaga feltételezi. A *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyvben szereplő témák ETO-beli helyét (a főosztály számát) jó, ha ismerik a gyerekek.

**4. Az ETO (Egyetemes Tizedes Osztályozás)
főosztályainak megtanulása**

- a) Olvassátok el a táblára (fóliára) írt könyvcímeket!
Másoljátok le a füzetetekbe azokat, amelyeket az ismeretterjesztő könyvek polcára tennétek!
- aa) Rákos Sándor: *Hét zöld csillag*
Öveges József: *Színes fizikai kísérletek a semmiből*
Szentiványi Jenő: *A postának mennie kell*
Janikovszky Éva: *Bertalan és Barnabás*
Ratkó József: *Gyermekholmi*
A világ és az ember. Gyermekenciklopédia
- ab) Antalfy Gyula: *Édes hazánk*
Jurij Dmitrijev: *Furfangos láthatatlanok*

Erich Kästner: *Emil és a detektívek*
Teknős Péter: *Kérdezz! Felelek mindenre*
Nagy László: *Csodafiú-szarvas*
Weöres Sándor: *Ha a világ rigó lenne*
Mezei Éva: *Játsszunk színházat!*

Megjegyzés:

A feladat megoldásához felhasználhatók az osztálykönyvtár kötetei. A feladatadás előtt győződjön meg a tanító arról, hogy a feladatokban szereplő könyveket ismerik-e a gyerekek (legalább annyira, hogy fel tudják idézni a mű témáját, meg tudják mondani, hogy miről olvashatnak a könyvben). Amennyiben a gyerekek nem ismerik az említett könyveket, a pedagógus röviden mutassa be nekik azokat, vagy olvastassa el velük a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyv megfelelő könyvismertetéseit!

b) Olvassátok el az ETO-tábláról a főosztályokat!

Figyeljétek meg a főosztályok számát!

ba) Mondjatok (vagy keressetek az osztálykönyvtárban) olyan könyvcímeket, amelyek a 0, 1, 2, 3 stb. főosztályokba sorolhatók!

bb) Könyvcímeket mondok. Olvassátok el az ETO-tábláról annak a főosztálynak a nevét és számát, ahová a hallott mű tartozik!

Megjegyzés:

Olyan könyvek címét említse meg a tanító, amelyek megtalálhatók az osztálykönyvtárban, illetve amelyekről a gyerekek már olvastak könyvismertetést (recenziót) a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyvben!

bc) Melyik főosztályba tartozik az a könyv, amelyben

- állatokról,
- járművekről,
- fizikai kísérletekről,
- csillagászatról,

- étkezési szokásokról,
- tavaszi népszokásokról,
- virágokról,
- Magyarország tájairól,
- a honfoglalásról,
- Mátyás királyról,
- Móra Ferenc életéről olvashattok?
- Indokoljátok meg választásotokat szóban!

5. A gyermeklexikon használata

a) Olvassátok el a táblára (vagy fóliára) írt szót! Keressétek meg az *Ablak-Zsiráf*-ban! Olvassátok el némán a szócikkeket! Írjátok a szó mindkét jelentésével egy-egy mondatot!

- aa) dél
- ab) él
- ac) hegy
- ad) hét
- ae) mi
- af) nő
- ag) sarok
- ah) szív
- ai) terem
- aj) vet

Megjegyzés:

A szóanyag kiegészíthető a második osztály számára készített feladatgyűjtemény azonos típusú feladatának szavaival.

Gyakorlásképpen a tanító feljegyeztetheti a gyerekekkel a keresett címszó oldalszámát, illetve a hasáb sorszámát.

b) Keressetek a gyermeklexikonban olyan címszavakat, amelyeknek két (vagy még több) jelentésük van (illetve ugyanaz a címszó kétszer is szerepel)! Másoljátok le a füzetetekbe ezeket a címszavakat! Írjátok le azt is, hogy hányadik oldalon, melyik hasábban találtátok meg őket!

c) Keressétek meg a gyermeklexikonban az alábbi címszavakat! Olvassátok el a szócikkeket! Emlékezetből válaszoljatok a táblán (vagy írásvetítő fólián) látható kérdésekre!

- ca) anyakönyv Hol vezetik az anyakönyvet?
Milyen adatok kerülnek bele?
- cb) bányá Mi kapcsolja össze egymással a föld alatti
vájatokat?
Hogyan hozzák fel a szenet a bányából?
- cc) bűvár Miből áll a bűvárfelszerelés?
Milyen munkát végeznek a bűvárok?
- cd) forrás Hová folyik a források vize?
Milyen hőmérsékletű víz fakad a budapesti
Gellért fürdő forrásaiból?
- ce) gumi Termesztenek-e hazánkban gumifát?
Indokold meg válaszodat!
Miből készítik a nyersgumit?
- cf) gyöngy Mi az igazgyöngy?
Honnan nyerik a gyöngykagylókat?
- cg) igazolvány Nektek milyen igazolványotok van?
Hány éves korotokban kaptok majd személyi
igazolványt?
- ch) jaguár Melyik háziállathoz hasonlít a jaguár?
Milyen hosszúra nő? Hány centiméter ma-
gas?

d) Olvassátok el a tábláról (vagy az írásvetítő fóliáról) a címszavakat betűrendben! Keressétek meg őket az *Ablak-Zsiráf* gyermeklexikonban! Olvassátok el némán a szócikkeket! Csukjátok be a lexikont, majd olvassátok el némán a tábláról (vagy az írásvetítő fóliáról) a szócikkekhez kapcsolódó állításokat! Másoljátok le közülük a füzetetekbe azokat, amelyek igazak!

da) **csille, dér, daru**

A csille kisméretű kocsi, építőanyagok szállítására szolgál.

A megfagyott párából dér keletkezik.

A daru költöző madár.

db) **poronty, kenu, malom**

A kenu fatörzsből vájják ki.

A malom kedvelt sportjáték.

A békaporontyot ebihalnak is szokták mondani.

Az ebihal kicsinyét is porontynak hívják.

dc) **húsvét, hárfa, pingvin**

A húsvét első napja húsvétvasárnap, a második húsvét-hétfő, a harmadik pedig húsvétkedd.

A hárfa karcsú törzsű fa, levelei lándzsa alakúak.

A pingvinek hideg éghajlatú vidékeken élnek.

A pingvin olyan madár, amelyik nem tud repülni.

dd) **farkas, labdarúgás, csillag**

A farkas háziállat.

Az éhes farkasok az embert is megtámadhatják.

A Nap nevű csillag 150 millió kilométerre van a Földtől.

Mindegyik futballcsapatban tizenketten játszanak.

de) **makk, turistajelzés, mennydörgés**

A tölgyfa gyümölcsét makknak hívják.

A majmokat gyakran etetik makkal.

Mennydörgés követi a villámlást.

A turistajelzések színes csíkok: jelzik az utat a kirándulóknak.

df) **üveg, úrhajó, ürge**

Az ürge odúban élő emlősállat.

Az üvegházban olyan növényeket termesztenek, amelyek rosszul tűrik a hideget.

Az úrhajót szputnyikkal hajtják.

Az első úrhajós Jurij Gagarin volt.

e) Keressétek meg az *Ablak-Zsiráf*ban az alábbi címszavakat! Olvassátok el némán a szócikkeket! Csukjátok be a gyermeklexikont! Olvassátok el a táblán (vagy az írásvetítő fólián) lévő hamis állításokat! Tegyétek őket igazakká! Megoldásotokat írjátok le!

ea) **papagáj**

A papagáj olyan madár, amelyik tud beszélni.
Hideg éghajlatú vidékeken él.

eb) **cirpel**

A cserebogár cirpelő hangot ad.
Cirpeléskor a lábát és a csápjait dörzsöli össze.

ec) **ábécé**

Minden ábécé 44 betűből áll.
A könyvekben a szavak ábécésorrendben követik egymást.

ed) **kakaó**

Magyarország éghajlata alkalmas kakaófa termesztésére.
A kakaóvaj a tíz méter magas kakaófán terem.

ee) **kopoltyú**

A halak, a kagylók és a vízimadarak kopoltyúval lélegeznek.
A halak az oxigént a levegőből lélegzik be kopoltyújuk segítségével.

ef) **polip**

A polip tavakban, folyókban él.
Nyolc karja a törzséből nő ki.

eg) **tenisz**

A teniszjátékot mindig ketten játsszák.
Teniszütővel ütögetik a labdát a teniszasztal fölött.

eh) **tojás**

Néhány krokodilfaj maga költi ki a tojásait.
Van olyan madár, amelyik nem tojásokkal szaporodik.

f) Keressétek meg az *Ablak-Zsiráf*ban a következő címszavakat! Olvassátok el a szócikkeket! Nézzétek meg a szócikkhez kapcsolódó képeket is! Soroljátok betűrendbe a képek feliratait (illetve a címszó alá tartozó fogalmakat)! Megoldásotokat írjátok le!

- fa) állat
- fb) bogár
- fc) cipő
- fd) emlősállat
- fe) fa
- ff) fém
- fg) foglalkozás
- fh) hal
- fi) ruha
- fj) virág

Megjegyzés:

A feladat megoldásához felhasználható a gyermeklexikon bármely más gyűjtőfogalma.

Az első feladatot közösen, ütemezéssel végeztesse el a tanító: kerestesse meg a gyerekekkel az *állat* címszót, olvastassa el némán a szócikkeket! Ezután olvassák fel a gyerekek az állatneveket! Végezzék el a betűrendbe sorolást, majd írják le megoldásukat a füzetükbe!

Kiegészítő feladatként megkerestetheti a tanító a gyerekekkel a fajfogalmakat az *Ablak-Zsiráf*ban. Ilyenkor célszerű feljegyeztetni az oldalszámot és a hasáb sorszámát.

g) Olvassátok el a tábláról (vagy a fóliáról) a következő szavakat! Egy címszó alatt találjátok meg őket a gyermeklexikonban. Keressétek meg ezt a címszót! Olvassátok el némán a szócikkeket! Másoljátok le a füzetetekbe a címszót, a lapszámot és a hasáb sorszámát! Olvassátok fel a táblán (vagy az írásvetítő fólián) lévő szavakat betűrendben!

- ga) cseresznye, alma, körte, egres, szőlő, málna, kókuszdió, banán

- gb) léghajó, szekér, homokfutó, csónak, metró, trolibusz, gőzhajó
- gc) triangulum, citera, gordonka, hárfa, cintányér, cimbalom, klarinét
- gd) pacsirta, bagoly, cinege, pingvin, holló, sirály, sas, varjú, gólya
- ge) hétfejű sárkány, királykisasszony, óriás, gonosz boszorkány, jószágos tündér, üvegpalota, ravasz róka, törpe.

Megjegyzés:

A feladat megoldásához felhasználhatók a gyermeklexikon bármely gyűjtőfogalmának fajfogalmai.

A táblán (vagy a fólián) feltüntetett szavak betűrendbe sorolása a gyűjtőfogalom megkerestetése előtt is elvégezhető.

h) Keressétek meg a gyermeklexikonban a következő címszavakat! Olvassátok el a szócikkeket! Szemetekkel csak a leglényegesebb ismereteket, adatokat figyeljétek! Csukjátok be az *Ablak-Zsiráfot*! Készítsetek „jegyzeteket” a füzetetekbe! Csak a leglényegesebb adatokat, ismereteket írjátok le!

- ha) bárányhimlő
- hb) elektromos
- hc) emlősállat
- hd) eszkimó
- he) expressz
- hf) fertőző
- hg) háziállat

Megjegyzés:

A feladathoz bármely hosszabb terjedelmű, több információt hordozó szócikk felhasználható.

A feladatmegoldások ellenőrzésekor a tanító kinyitathatja a gyerekekkel az *Ablak-Zsiráf*ot, még egyszer elolvastathatja velük a szócikket. Aláhúzathatja velük ceruzával a lényeges adatokat, információkat. Ezeket összehasonlíttathatja saját feljegyzéseikkel.

6. A Magyar értelmező kéziszótár használatának gyakorlása

a) Olvassátok el a táblán (vagy a fólián) lévő címszavakat. Keresétek meg őket az *Ablak-Zsiráf* gyermeklexikonban vagy a *Magyar értelmező kéziszótár*ban! Írjátok le a füzetetekbe a címszót, a lapszámot és a hasáb sorszámát! Független vonallal osszátok két részre a füzetlapot! A gyermeklexikonban talált címszavakat az *Ablak-Zsiráf*, az értelmező szótárban megtaláltakat pedig a *Magyar értelmező kéziszótár* feliratú oszlopba írjátok! A szócikkek elolvasása után rajzoljátok le egy lapra a címszavak jelentéseit! A feladatnak ezt a részét emlékezetből oldjátok meg!

aa) citera
dzsungel
acat (v. aszat)
krinolin
tücsök

ab) bakancsszeg
bakcsó
tűzhányó
tilinkó
pálma

ac) masni
marionett
pepita
kaméleon
pruszlik
idomár

Megjegyzés:

A feladat szóanyaga a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyv lábjegyzetekben feltüntetett szavaihoz is kapcsolódhat.

A szócikkek elolvasásának ellenőrzésére felhasználhatók – a rajzos feladatokon kívül – a gyermeklexikon használatának tanulásához tervezett feladatok.

A tanító a feladatmegoldás megkezdése előtt adja meg a gyerekeknek a *Magyar értelmező kéziszótárban* található szavak oldal-számát (illetve a keresett szó kezdőbetűjével kezdődő szavak lapterjedelmét)!

b) Olvassátok el a tábláról (vagy a fóliáról) a következő címszavakat! Keressétek meg őket a *Magyar értelmező kéziszótárban*! Írjátok le a füzetetekbe a megkeresendő szavakat! Jegyizzétek fel, hogy hányadik oldalon, melyik hasábjában találjátok meg őket! Írjátok le más (rokon értelmű) szóval (vagy szavakkal) a megtalált címszó jelentését (jelentéseit)!

ba) pirongat
ácsingózik
pusmog
őgyeleg
zsugorgat

bb) roszog
lézeng
áradozik
megbokrosodik
korhol

Megjegyzés:

A szócikkek megértésének ellenőrzésére a tanító mindegyik címszóval alkottathat szóban mondatokat a tanulókkal. Célszerű, ha a mondatalkotást emlékezetből végzik a tanulók.

c) Keressétek ki a *Magyar értelmező kéziszótár*ból a táblára (fóliára) írt szavakat! Olvassátok el a szócikkeket! Mindegyik szó-

nak a sorban az 1. (2., 3., 4. stb.) jelentésével írjatok egy-egy mondatot a füzetetekbe!

ca) uszály, tülök, griff

cb) tárca, viola, zebra

cc) préda, kehely, menü

d) Keressétek meg a *Magyar értelmező kéziszótárban* a táblára (fóliára) írt címszavakat! A szócikkek elolvasása után egészítsétek ki a mondatokat írásban! A címszavakat kell a mondatokba behelyettesítenetek. Emlékezetből oldjátok meg ezt a feladatot!

da) **antikvárium, aligátor**

Az _____ a krokodilhoz hasonló, széles orrú hüllő.

Az _____ olyan bolt, ahol régi, használt könyveket árúsítanak.

db) **amfora, ámbitus**

Az ókori görögök (illetve rómaiak) korsója volt az _____

_____ .

Az oszlopos tornácot _____ hívják.

Megjegyzés:

A d) jelű feladatok mintájára a tanító a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyv szóanyagára támaszkodó gyakorlatot is tervezhet.

7. A Helyesírási tanácsadó szótár használata

a) Keressétek meg a *Helyesírási tanácsadó szótárban* a táblán (írásvetítő fólián) látható szavakat! Írjátok le őket kijavítva a füzetetekbe! Minden szó után jegyezzétek fel azt a lapszámot, ahol megtaláltátok!

aa) mult hónapi
önálóan
szabadság
távírányított rakéta
ünapélyes

ab) vetitővászon
vizinövény
sűritett
nyiltszivűség
álványzat

ac) almabefőt
buldog
ellenálhatatlan
egyetért
együttérzés

b) Keressétek meg a *Helyesírási tanácsadó szótárban* a táblán (írásvetítő fólián) lévő szavakat! Másoljátok ki a szótárból az igék múlt idejű (többes szám 3. személyű, felszólító módú stb.) alakjait a füzetetekbe! Minden szó után jegyezzétek fel azt a lapszámot, ahol megtaláltátok! Tüntessétek fel a hasáb sorszámát is!

ba) gyűródik
illetlenkedik
játszik
kíváncsiskodik
kufárkodik

bb) lopódkodik
lyukad
megjuhászodik
növekedik
árad

- c) Keress a *Helyesírási tanácsadó szótárban* olyan szóalakokat, amelyeket főnévként és melléknévként is lehet használni! (Figyeld a rövidítéseket: *fn.*, *mn.*!)
Írj a füzetedbe a szavak főnévi és melléknévi alakjával egy-egy mondatot!

Megjegyzés:

A tanító más szavak főnévi és melléknévi alakjait is megkerestetheti a gyerekekkel.

8. Szaklexikonok használata

- a) Olvassátok el a táblán (fólián) levő kérdéseket! Válaszoljatok rájuk az *Új magyar lexikon* segítségével!
Állapítsátok meg, melyek azok a címszavak, amelyeket célszerű megkeresnetek!
Válasszátok ki a lexikonnak azt a kötetét, amelyik tartalmazza a keresett címszavakat!
Olvassátok el némán a szócikkeket! Írjátok le a füzetetekbe a megtalált címszavakat, az oldalszámot és a hasáb sorszámát!
Válaszoljatok szóban a kérdésekre!
A kérdések: – Mit szoktak csinálni a népszokás szerint Luca napján?
– Milyen állatok éltek a jégkorszakban?

Megjegyzés:

A feladat kis csoportban végezhető el eredményesen.
A kérdések helyettesíthetők a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyv valamelyik szövegéhez kapcsolódó kérdésekkel.

- b) Olvassátok el a táblán (fólián) levő kérdéseket!
Állapítsátok meg, melyek azok a címszavak, amelyeket célszerű megkeresnetek!
Válasszátok ki azokat a szaklexikonokat, amelyekben feltételezések szerint megtalálhatók a keresett címszavak!

Megjegyzés:

A feladatot kis csoporttal célszerű végeztetni.

Ugyanazokat a kérdéseket válaszoltassa meg a gyerekekkel a tanító, amelyek az a) jelű feladatban szerepelnek!

A következő szaklexikonok álljanak a tanulók rendelkezésére:

Magyar néprajzi lexikon 1–3. kötet

Természettudományi kislexikon

Természettudományi lexikon 1–6. kötet

Művészeti kislexikon

Művészeti lexikon 1–4. kötet

– Keressétek meg a szaklexikonokban a szükséges címszavakat!

Mindegyik szaklexikont használjátok fel!

Olvassátok el némán a szócikkeket!

– Adjatok szóban részletes választ a táblán (írásvetítő fólián) levő kérdésekre! Mindegyik szaklexikon szócikkét (szócikkeit) használjátok fel a válaszadáshoz!

– Állapítsátok meg, hogy mely lexikonok segítségével adtátok a legrészletesebb, legpontosabb választ! Miért?

Megjegyzés:

A felsorolt szaklexikonok – amennyiben hiányoznak az osztály- vagy az iskolai könyvtárból – helyettesíthetők más szaklexikonokkal. Ekkor azonban előfordulhat, hogy a kérdést is meg kell változtatni.

A b) jelű feladatot a tanító elvégeztetheti a községi könyvtárban (vagy a gyermekkönyvtárban) is napközis foglalkozás keretében.

Keressétek meg újra a kérdések megválaszolásához szükséges címszavakat az *Új magyar lexikonban*!

Olvassátok el némán a szócikkeket!

Hasonlítsátok össze a szócikkek terjedelmét a szaklexikonok szócikkjeinek terjedelmével! Melyik lexikonból tudtok a legrövidebben, legtömörebben válaszolni a kérdésekre? Miért? Milyen lexikonokat ajánlotok annak, aki a legtöbbet szeretné megtudni ezekről a kérdésekről? Miért?

Megjegyzés:

A tanulók könyvjelzővel jelöljék meg a szaklexikonokban a megtalált címszavak oldalszámát!

Az általános lexikonban való eligazodás megkönnyítésére a tanító adja meg a keresendő címszavak oldalszámát (vagy legalább a címszavak kezdőbetűinek lapterjedelmét). Így a tanítónak több ideje jut arra, hogy a gyerekekkel észrevétesse, miben különböznek az általános és a szaklexikonok az ismeretnyújtás szempontjából.

c) Olvassátok el némán a táblán (írásvetítő fólián) lévő kérdéseket! Válaszoljatok rájuk a szaklexikonok segítségével!

Írjátok le a füzetetekbe azokat a címszavakat, amelyeket meg kell keresnetek a lexikonban ahhoz, hogy a kérdésekre válaszolni tudjatok!

Válasszátok ki azt a szaklexikont, amelyikben megtalálhatók a keresendő címszavak! (Ha a lexikon többkötetes, döntsétek el, hogy melyik kötetben fogjátok keresni a címszavakat!)

Keressétek meg a címszavakat! Olvassátok el némán a szócikkeket! Jegyezzétek le a füzetetekbe a lexikon címét, a szócikk lapszámát és a hasáb sorszámát!

Válaszoljatok a kérdésekre szóban a szaklexikon szócikkeinek segítségével!

A kérdések:

ca) Milyen állat a muflon? Hol él? Mivel táplálkozik?

Élnek-e Magyarország hegyeiben farkasok?

cb) Miért lövik fel az emberek a műholdakat (mesterséges holdakat)?

cc) Van-e élet a Vénuszon?

Mivel táplálkoztak a dinosaurusok?

cd) Hány lába van a százlábúnak?

Milyen volt az első repülőgép?

Ki találta fel? Mikor repültek vele először?

Megjegyzés:

A feladat kis csoportban végeztethető el legeredményesebben. A tanító több szaklexikont adjon a gyerekeknek, mint amennyi egy-egy kérdés megválaszolásához szükséges! Egykötetes és többkötetes lexikonokat egyaránt bocsásson a tanulók rendelkezésére!

Ha az osztály-, illetve az iskolai könyvtár kézikönyvállománya szegényes, akkor a c) jelzetű feladatokat a községi (vagy a gyermekkönyvtárban) is el lehet végezni napközis foglalkozások keretében.

Javasolt szaklexikonok a c) jelzetű feladat elvégzéséhez:

Természettudományi lexikon 1–6. kötet

Természettudományi kislexikon

Biológiai lexikon 1–3. kötet

Egészségügyi ABC

A tanító minden lehetséges helyen kerestesse meg a gyerekekkel a címszavakat! Figyeltesse meg velük, hogy melyik lexikonból szereztek kevesebb, melyikből több ismeretet! Indokoltassa meg választásukat!

A címszavak megállapítása után adja meg a gyerekeknek (a lassúbb tempóban haladóknak mindenképpen) a lapszámokat (illetve a címszó kezdőbetűjének lapterjedelmét)!

9. Szakszótárak használata

Információ:

A szakszótárak egy-egy tudomány, foglalkozás (pl. az orvostudomány) szakszavait, szakkifejezéseit sorolják fel betűrendben. Szómagyarázatokat tartalmaznak. Kevesebb ismereteket közölnek, mint a lexikonok szócikkei. Vannak két-, illetve többnyelvű szakszótárak is.

Szakszótárak például a következők:

KISS Lajos

Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1978, Akadémiai Kiadó. 726 l.

MAGAY Tamás

Idegen nevek kiejtési szótára. Bp. 1974, Akadémiai Kiadó. 500 l.

BAKOS Ferenc

Idegen szavak és kifejezések szótára. 2. kiad. Bp. 1974, Akadémiai Kiadó. XVI. 927 l.

O. NAGY Gábor–RUZSICZKY Éva

Magyar szinonimaszótár. Bp. 1978. Akadémiai Kiadó. 593 l.

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Főszerk. Benkő Loránd. Bp. Akadémiai Kiadó.

1. köt. A–GY. 1967, 1142 l.

2. köt. H–Ó. 1970, 1111 l.

3. köt. Ö–ZS. 1976, 1230 l.

A *Magyar szinonimaszótár* a magyar szavak rokon értelmű változatait (szinonimáit) sorolja fel.

a) Fejtsétek meg a rejtvényt a *Magyar szinonimaszótár* segítségével!

Keressétek meg a szótárban a számozott szavak rokon értelmű szavait (szinonimáit)! Írjátok be a megfelelő számú sorba a rokon értelmű szót! Ügyeljenek arra, hogy egy négyzetbe csak egy betű kerüljön! A kétjegyű betűk (pl. gy) mindegyik jegyét (a g-t és az y-t) külön négyzetbe írjátok!

Ha beírtok a szavakat, olvassátok el némán a függőleges, kiemelt négyzetekből álló oszlopban levő szót!

aa)

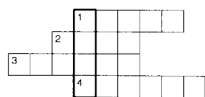
1. *bolyong*

2. *kiskabát*

3. *kukorica*

4. *tűzhányó*

ab)

1. *motyó*

2. *zümmög*

3. *zsibárus*

4. *zsendül*

Megjegyzés:

A tanító – ha szükséges – adjon mintát a feladat megoldásához (pl. egy rejtvényt közösen oldjanak meg a gyerekek)!

A keresés megkönnyítésére megadhatja a tanító az oldalszámokat.

A rejtvényeket készítse el a tanító írólapokon (vagy rajzoltassa meg a tanulókkal négyzetrácsos lapra)!

Hasonló rejtvényeket a pedagógus is készíthet a *Magyar szinonimaszótár* segítségével. Ügyeljen azonban arra, hogy 4–5 szónál többet ne kerestessen, s a négyzetekbe ne írasson túlságosan hosszú szavakat! (A gyorsabb tempóban haladó tanulókkal a *Kincskereső* című folyóiratban közölt rejtvényeket is megoldathatja.)

b) Keressétek meg az *Idegen nevek kiejtési szótárában* a táblára írt írók, költők stb. nevét! Mondjátok meg, hányadik oldalon, melyik hasámban találtátok meg őket! Olvassátok fel a nevüket úgy, ahogyan ki kell ejteni! Mondjátok meg, milyen nemzetiségűek az általatok megtalált írók, költők (felfedezők stb.)!

Információ:

Az *Idegen nevek kiejtési szótára* feltünteti azt is, hogy a szó melyik idegen nyelvből való. A *Rövidítések és jelek* című részben (a szótár elején) utána lehet nézni annak, hogy mit jelentenek az idegen szavak után megadott rövidítések.

ba) Collodi, Carroll, Sjöstrand

bb) La Fontaine, Defoe, Salten

bc) Swift, Perrault, Cervantes

bd) Phaedrus, Aiszóposz, Ransome

be) Kästner, Hallquist, Rimbaud

Megjegyzés:

Ha a b) feladatban feltüntetett nevek más taneszközökben is szerepelnek, kapcsolja össze a tanító a szótár használatát a taneszközökben levő feladatokkal!

Az idegen szavak megkerestetése után betűrendbe sorolási feladatokat is tervezhet a tanító. (Ezeket szóban vagy írásban egyaránt megoldathatja.)

c) Keressétek meg az *Idegen szavak szótárában* a táblára (írásvetítő fóliára) írt címszót! Olvassátok el némán a táblán (írásvetítő fólián) levő szavakat! Írjátok le a füzetetekbe a címszó alatt felsorolt szavak közül azokat, amelyeket a címszóra igaznak találtok! Emlékezetből oldjátok meg a feladatot!

ca) *dzsámi*

templom, kolostor, mecset, kunyhó, lakótelep, minaret, bástya

cb) *drapéria*

lepedő, ágynemű, kabát, pelerin, blúz, vászon, textilanyag, gyapjúfonal

cc) *skiccel*

fest, spriccel, leönt, felvázol, áll, díszít, sétál, bandukol

Megjegyzés:

A feladat megoldásához felhasználhatók a *Múltunkról, jelenünkről* című olvasókönyvnek a tanulók számára idegen szavakat tartalmazó szövegei.

Információ:

A *Földrajzi nevek etimológiai szótárának* szócikkei megmagyarázzák a falvak, városok, hegyek, folyók stb. nevének keletkezését, „jelentését”.

d) Olvassátok el a táblán (írásvetítő fólián) levő földrajzi neveket! Hogyan keletkezettek ezek a nevek? Keressétek meg őket, és olvassátok el a szócikkeket a *Földrajzi nevek etimológiai szótárában*! Írjátok a füzetetekbe az oldalszámot és a hasáb sorszámát! Keressétek meg ezeket a földrajzi neveket térképen is!

- da) Hanság, Félhalom
- db) Csele-patak, Bikács
- dc) Gyöngyöshalász, Gyömbér
- dd) Hévíz, Királyszentistván
- de) Örvényes, Vértes

Megjegyzés:

A feladatban megadott földrajzi nevek más földrajzi nevekkel is helyettesíthetők.

A feladatok kis csoportban végeztethetők. (Napközis foglalkozásokon is megoldathatók a tanulókkal. Különösen ott indokolt ez, ahol a szakszótárak nagyobb példányszáma nem biztosított.)

*10. Gyermekkönyvek, gyermekfolyóiratok
tartalomjegyzékének olvasása*

- a) Keressétek meg Tamkó Sirató Károly *Tengerecki hazaszáll* című verseskötetének tartalomjegyzékében a következő verscímekeket:

*Laboda, Karancson, Börönd Ödön,
Röviköt balladája, A hold!*

Jegyezzétek fel a füzetetekbe a verscímekeket és az oldalszámokat!

Melyik vers emlékeztet benneteket az *Országjárás* című versre? Miért?

Válasszátok ki valamelyik Tamkó-verset a fentiek közül! Készítsetek hozzá illusztrációt! (Vagy: Rajzoljátok le a vers „főszeplőjét”!)

Keressetek a felsoroltak közül olyan Tamkó-verse(ke)t, amely(ek)ben a költő hangokkal, szavakkal „játszik”! Másoljátok le a számotokra legérdekesebb, legmulatságosabb szójátékot!

Olvassátok el még egyszer az irodalmi olvasókönyvetekből, Kiss Anna *Pimpó lovag* című művét! Milyen hasonlóságokat vagy különbségeket fedezhettek fel Kiss Anna költeménye és Tamkó Sirató Károly *Röviköt balladája* című alkotása között? Mondjátok el!

Mondjátok meg, hogy a verseskötet melyik fejezetében találtatok meg a keresett verseket! Milyen versek kerülhettek az *Országjárás*, a *Surrants surrantó*, a „...*hazaszáll*” című részekbe? Miért?

Megjegyzés:

A tanító bármely más (az irodalmi olvasókönyvekben szereplő) költő verseskötetét felhasználhatja. Elképzelhető az is, hogy mindegyik gyerek más-más verseskötetből dolgozik. Különösen ott indokolt ez, ahol a könyvek kis példányban állnak rendelkezésre.

A feladat elsősorban ott, ahol a verseskötetek nagy példányszáma nincs biztosítva, kis csoportban oldható meg a legeredményesebben. Kiegészítő feladatként a gyorsabban haladóknak bármikor kiadható. Célszerű összekapcsolni a feladatot irodalomtanulással.

A tartalomjegyzékben való kereséshez tetszés szerinti irodalmi ismereteket alkalmaztató, rajzos megjelenítést kérő stb. feladatok tervezhetők.

b) Keressétek meg a *Nefelejcs* című gyermekverskötet tartalomjegyzékében Csoóri Sándor (Zelk Zoltán, Rákos Sándor, Nagy László stb.) alkotásait! Írjátok le a füzetetekbe a versek címét és oldalszámát!

Számoljátok meg, hány verset találtatok a költőtől az egyes fejezetekben!

Mondjátok meg, melyek ezek!

c) Nézzétek meg a *Cigány bölcsődal* című verseskötet tartalomjegyzékében, hogy milyen verset olvashattok a 39., az 59., a 63., a 83., a 107. és a 121. lapokon! Írjátok le a füzetetekbe az

oldalszámokat, a szerzők nevét, a versek címét, zárójelben pedig a fordító nevét!

Fussátok át irodalomkönyvek tartalomjegyzékét! Egy cigány költő versét itt is megtaláljátok.

Húzzátok alá a nevét a füzetetekben!

Olvassátok el valamelyik verset, készítsétek hozzá illusztrációt!

- d) Keressétek meg *A világ és az ember* című gyermekenciklopédia tartalomjegyzékében azokat a fejezeteket, amelyekben
- az ősemberek vadászatáról;
 - a léghajók készítéséről;
 - az őstengerekben élő állatokról olvashattok!
- Írjátok le a füzetetekbe a fejezetek címét a feladatok sorrendjében! Jegyezzétek le azt is, hogy mettől meddig tart a fejezet!
- e) Olvassátok el némán Mezei Éva *Játsszunk színházat!* című könyvéből a színháztörténettel foglalkozó fejezet tartalomjegyzékét! Csupjátok be a könyvet! Mondjátok el, mi mindenről olvastatok ebben a fejezetben!
- f) Keressétek meg a *Kincskereső* című folyóirat tartalomjegyzékében a *Néhány szerzőnkről* című rovatot!
Válasszátok ki valamelyik szerzőt! Olvassátok el némán az életrajzát! Másoljátok le a füzetetekbe a választott szerző gyermekirodalmi alkotásainak a címét!
- g) Válasszátok ki egy írást a *Kincskereső* legutóbbi számából! Olvassátok el! Készítsétek hozzá rajzot! Írjátok le a füzetetekbe az olvasott alkotás szerzőjét és címét! Jegyezzétek fel a rovat címét is!

Megjegyzés:

A g) jelű feladatot a következő folyóiratokkal célszerű még elvégeztetni: *Búvár, Állatvilág, Süni, 2 Zsiráf*

11. Tárgy- és névmutató használatának tanulása

Információ:

A tárgy- és névmutatók betűrendben sorolják fel a tárgyszavakat, a személyneveket és a földrajzi neveket. Megadják azt az oldal-számot, ahol a téma vagy a név a könyvben előfordul.

a) Keressétek meg Könyves-Tóth Lilla–Gaál Éva *Keresd a könyvtárban!* című ismeretterjesztő képeskönyvének betűrendes mutatójában a táblán (fólián) levő szavakat! Lapozzátok föl a mutatóban megjelölt oldalakat, s olvassátok el a tárgyszavak jelentését! Írjátok mindegyik tárgyszóval egy-egy mondatot!

aa) előjegyzés	ac) ajánló jegyzék
fülszöveg	olvasóterem
szabadpolicos terem	szakkatalógus
ab) kislexikon	ad) atlasz
olvasójegy	címlap

b) Olvassátok el a táblán (fólián) levő szavakat! Keressétek meg őket *A világ és az ember* című gyermekenciklopédia tartalomjegyzékében! Fussátok át a szemetekkel a tárgyszavakat, s közben számoljátok, hogy hány szót találtatok meg! Mondjátok a hiányzó szavakat!

ba) csillagköd	bb) kaméleon
fennsík	kardhal
földgömb	kézműves
ezüstróka	léghajó
gőzmozdony	üvegház
- bc) zsupfedél
varsa
villámhárító
zsizsik
vízi erőmű
virágóra

c) Olvassátok el a táblán (fólián) levő személyneveket! Keressétek meg ezeket *A világ és az ember* című gyermekenciklopédia betűrendes mutatójában! Olvassátok el a mutatóban megjelölt oldalakon a személyekről szóló részt! Másoljátok le a füzetetekbe ezeket a neveket! Írjátok a nevek mellé, hogy kik voltak, milyen esemény fűződik a nevükhöz! Zárójelben tüntessétek fel születési és halálozási évszámukat is!

ca) Vespucci, Amerigo
Kolumbusz Kristóf

cb) Peary
Nansen

cc) Nagy Sándor
Schliemann

cd) Spartacus
Tell Vilmos

ce) Vasco da Gama
Vámbéry Ármin

cf) Volta, Alessandro
Leonardo da Vinci

12. Napilapok, folyóiratok gyermekrovatának olvasása

a) Keressétek meg az egyik napilapban a gyermekrovatot! Olvassátok fel a szerzők nevét és műveik címét! Válasszatok ki egy verset vagy egy elbeszélést! Olvassátok el! Készítsetek hozzá illusztrációt! Soroljátok betűrendbe a gyermekrovatban szereplő alkotásokat:

- a szerzők neve alapján;
- a művek címei alapján!

b) Keressétek meg valamely hetilap, magazin gyermekrovatát! Válasszatok ki belőle egy írást tetszés szerint! Olvassátok el! Mutassátok be a társaitoknak az olvasott írást a táblára (fóliára) írt szempontok szerint!

A szempontok:

szerző, cím, műfaj (mese, vers, elbeszélés, ismeretterjesztő írás stb.).

Vers	Mese, elbeszélés	Ismeretterjesztő írás
– ritmusa, rímélése	– szereplő(k) – helyszínek	– témája – egy-egy érdekes adat
– költői kép (jelző, meta- fora stb.)	– legizgalmasabb esemény megoldás stb.	– tagolása, főbb részei

A rádió és a televízió használatának tanítása

a) Keressetek a *Rádió- és Televízióújság*ban olyan műsorokat, amelyeket

aa) naponta sugároznak!

ab) hetente sugároznak!

ac) havonta sugároznak!

Húzzátok alá közülük azokat, amelyeket rendszeresen megnéztek, meghallgattok!

b) Válasszatok ki egy gyermekműsort!

ba) Írjátok le a füzetetekbe, hogy a hónap hányadik hetében, melyik napon, hány órákor sugározzák!

bb) Olvassátok el a stáblistát!

bc) Nézzétek meg, ismétlik-e valamikor ezt a műsort!

bd) Számítsátok ki, mikor lesz a következő adás!

be) Nézzétek meg a műsort, készítsetek feljegyzést a témájáról!

Megjegyzés:

A feladat más rádiós és tévés gyermekműsorokkal is megoldható.

- c) Keressetek az RTV-újságban olyan ismeretterjesztő műsorokat, amelyek érdekelnek benneteket! Keretezzétek be a címüket!
- ca) Hallgassatok vagy nézzetek meg legalább egy műsort a kiválasztottak közül!
- cb) Készítsetek feljegyzést a műsorról! Mi tetszett leginkább belőle? Rajzoljátok le!

A látogatások előkészítése és irányítása a lakóhely művelődési intézményeiben

- a) Készítsünk térképet iskolánk környékéről! Rajzoljátok rá a közelben található művelődési intézményeket! Jelöljétek a térképen azokat a hirdetőoszlopokat is, amelyeken az intézmények plakátjait láthatjátok!
- b) Készítsetek térképet az önművelési naplótokba a lakások környékéről! Rajzoljátok rá az ott található művelődési intézményeket! Jelöljétek azokat a hirdetőoszlopokat is, amelyeken az intézmények plakátjait láthatjátok!
- c) Nézzétek meg a hirdetőoszlopon levő plakátokat! Csak a legfeltűnőbb feliratokat olvassátok el!
 - ca) Találtatok-e olyan plakátot, amelyik kulturális programokat hirdet?
 - cb) Melyik programokat néznétek meg szívesen?
 - cc) Keressétek meg a plakátokon, hogy hol lesznek a kiválasztott rendezvények!
 - cd) Milyen lényeges adatokat olvashattok még a plakátokon?

Megjegyzés:

A feladat séta, kirándulás során oldható meg.

d) Láttatok-e mostanában olyan plakátot, amely érdekes kulturális programot hirdetett?

da) Ajánljátok a rendezvényt osztálytársaitoknak!

db) Írjátok hirdetés a rendezvényről!

e) Figyeljétek meg, hányadikán jelenik meg a mozik havi műsorát hirdető plakát! (műsorfüzet)

ea) Hol találjátok a mozik havi műsorát hirdető plakátot?
(Melyik utcában?)

eb) Hol tudjátok beszerezni a mozik műsorfüzetét?

Megjegyzés:

A feladat megoldható a közeli művelődési intézményekkel (színház, kiállítóterem stb.) is.

f) Válasszatok ki a műsorfüzetből egy olyan rendezvényt (kiállítást, előadást, szakkört stb.), amely érdekelhet egy 9–10 éves gyereket! Ajánljátok a programot osztálytársaitoknak szóban (írásban)!

g) Hallgassátok meg a napi kulturális programokat a rádióban! Válasszatok ki és írjátok le annak a címét, amelyiket szívesen megnéznétek!

h) Leírtam, hogy ezen a héten mikor és hova kirándulunk (látogatunk) az osztállyal, mit nézünk meg, és mit kell hozniuk a gyerekeknek. Hirdesd ki az osztálytársaidnak a programot!

Megjegyzés:

A feladat egyszerre egy gyerekekkel oldandó meg (a többiek ne hallják az előkészítést).

i) Keressétek meg a térképen a ...-t! (A meglátogatandó intézmény nevét mondja a pedagógus.) Mondjátok el, hogyan jutunk el oda!

- j) Értékeljétek az előadást, a filmet írásban a következő szempontok alapján!
- ja) Történet, cselekmény
(érdekes, izgalmas, elgondolkasztó, ismerős, középszerű, unalmas, félelmetes, humoros, tragikus)
 - jb) Szerepek és színészek
(nevük, koruk, nemük, jó vagy rossz tulajdonságokat képviselnek, gesztusaik, arcjátékuk élénk vagy visszafogott)
 - jc) Jelmezek és smink (maszkok)
(korhű, régies, mai, jelzesszerű, a szerepekhez illő vagy nem, feltűnő, zavaró)
 - jd) Díszlet
(a történetnek megfelelő, túlzásfolt, zavaró, szegényes, egyszerű, jelzesszerű, túldíszített)
 - je) Párbeszéd
(gyors, lassú, vontatott, unalmas, hosszadalmas)
 - jg) Színhelyek
(gyakran vagy ritkán változtak, kintiek, bentiek)
 - jh) Zene
(sok, kevés, hangos, halk, lágy, kemény, szomorú, vidám, félelmetes, zavaró)
 - jh) Világítás
(bevilágították a színpadot, csak egy-egy szereplőt hangsúlyoztak, színes fény volt-e)
- k) Meséljétek a legutóbb látott színházi előadásról (filmről) egy olyan osztálytársatoknak, aki nem vett részt a programon! Mondjátok el a történetet! Jellemezzétek a szereplőket, írjátok le a jelmezüket, a mozgásukat! Beszéljétek a díszletről és a színhelyekről is!

- l) Mondjátok el osztálytársaitoknak, hogy a legutóbbi előadásokon hogy éreztétek magatokat!
- la) Hol ültetek? Jól láttatok-e a helyetektől?
 - lb) Mi volt a legérdekesebb, legszebb számotokra?
 - lc) Volt-e kellemetlen élményetek?
- m) Rajzoljátok le zsírkrétával (vagy fessétek le papírra) azt a tárgyat, műalkotást, amelyik a leginkább tetszett nektek a legutóbbi kiállításon!
Mutassátok is be egy-két mondattal!
- n) Lapozzátok át a kiállítás katalógusát!
- na) Nézzétek meg, szerepel-e benne az a festmény (szobor, tárgy stb.), amelyik nektek a leginkább tetszett a kiállításon!
 - nb) Van-e kiállító művészekről fotó a katalógusban?
 - nc) Állapítsátok meg, miről szólnak a katalógusban levő szövegek! (A művész életéről, eddigi munkásságáról, eddigi kiállításainak felsorolása, vallomása az életről.)
- o) Meséljétek a legutóbb látott kiállításról egy olyan osztálytársatoknak, aki nem volt veletek! Mondjátok el,
- oa) hol jártunk,
 - ob) mi volt a kiállítás címe,
 - oc) mi volt a kiállítás témája,
 - od) ki(k) volt(ak) az alkotó(k),
 - oe) milyen tárgyakat, műalkotásokat láttatok,
 - of) melyik tetszett nektek leginkább, és miért!

- p) A legutóbb látott kiállításról (előadásról, filmről) fogok beszélni.
- pa) Ha értékjelentést, véleményt hallotok, emeljétek fel a keze-
teket!
 - pb) Mondjatok ti is értékijelentéseket a látott programról!
 - pc) Most mondjatok ténykijelentéseket!
- q) Ragasszátok be az önművelési naplótokba a színházi (mozi-) előadásra szóló jegyet, s rajzoljátok le a számotokra legizgalmasabb jelenetet, szereplőt!
- r) Készítsünk képeskönyvet! Vágjatok ki otthon újságokból, folyóiratokból értékes fotókat! Ragasszátok fel ezeket rajzlapokra! A képek alá írjatok címeket!
Tervezzétek meg a képeskönyv címlapját! A következő témákban készíthetünk képeskönyveket:
- ra) Képzőművészet
 - rb) Irodalom
 - rc) Zene
 - rd) Táncművészet
 - re) Iparművészet
 - rf) Építészet
 - rg) Filmművészet, színházművészet
 - rh) Történelem
 - ri) Néprajz
 - roj) Természet
 - rk) Technika
 - rl) Sport, turisztika

s) Készítsetek egy, az órarendhez hasonló táblázatot! Ebbe egy héten át írtok be, hogy az iskolai szabadidőben és otthon mennyi időt töltöttetek el önműveléssel!

sa) Így nézhet ki a táblázatotok:

hétfő kedd szerda csüt. pént. szomb. vasárn.

olvasás

rádióhallgatás

tévézés

mozi

sport

kirándulás

kiállítás

múzeum

szakkör

egyéb

összesen

sb) Keretezd be azt a tevékenységet, amelyre kevés időt fordítottál! (Jó lenne például, ha legalább napi fél órát olvasnál, és fél órát töltenél testedzéssel.)

sc) Húzd alá azt a tevékenységet, amelyre túl sok időt fordítottál! (Nem jó, ha naponta több órát tévézel.)

t) Válassz ki az alábbi érdeklődési területek közül egyet, amit szeretnél jobban megismerni! Készíts ehhez 1–2 hétre szóló önművelési tervet!

képzőművészet, irodalom, zene, táncművészet, iparművészet,

építészet, filmművészet, színház;

történelem, helytörténet, néprajz;

természettudományok (biológia, csillagászat stb.); matematika,

logika;

technika;

kommunikáció;

sport, turisztika.

- ta) Gondold végig, mit tudsz már az általad választott érdeklődési területről! Írd le a vele kapcsolatos, általad már látott, olvasott könyvek, filmek, kiállítások címét és alkotóikat!
- tb) Keress érdeklődési területedhez könyveket, folyóiratokat a könyvtárban! Döntsd el, melyikeket fogod elolvasni, nézegetni!
- tc) Nézd meg, a rádióban vagy a tévében lesz-e olyan műsor, amely segíti az ismerkedést a területtel!
- td) Tájékozódj, hogy van-e (lesz-e) kiállítás, amelyik kapcsolódik az általad választott érdeklődési körhöz!
- te) Készíts feljegyzést az olvasott könyvekről, látott programokról!
- tf) Két hét elteltével nézd át a tervedet és a feljegyzéseidet! Állapítsd meg, mit sikerült elérned, és mit nem! Mi akadályozott? (Túl sokat terveztél? Feledékeny voltál? Váratlan feladataid adódtak?)